

OnzeTaal

4

2014

“Van korstjes
krijg je borstjes”

Wijsheden van
ouders en
grootouders

Opvallend:
in een andere
taal maak je
andere keuzes

Chineasy

Kan Chinees zó
makkelijk zijn?

*Loser,
maffiamaatje,
miereneuker*

Wanneer zijn woorden beledigingen?

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
van 10.00 tot 12.30 en van 14.00
tot 15.30 uur (€ 0,80 per minuut);
e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het Genootschap Onze Taal (opgericht
in 1931) stelt zich ten doel het verant-
woorde gebruik van de Nederlandse
taal te bevorderen en aan hen die haar
gebruiken meer begrip en kennis daar-
van bij te brengen. Het maandblad
Onze Taal (oplage 30.000) wil op prettig
leesbare en taalkundig verantwoorde
wijze inzicht geven in alle zaken die het
taalgebruik betreffen. De bijdragen in
het tijdschrift weerspiegelen niet nood-
zakelijk de mening van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig. De
redactie betracht altijd de grootst moge-
lijke zorgvuldigheid bij het regelen van
overnamerechten van illustraties e.d.
Wie toch meent zekere aanspraken te
kunnen maken, verzoeken wij contact
op te nemen met de redactie.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureau redactie
Saskia Aukema
Laurien Boekhoff-Talsma
Raymond Noë
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Frank Dam, Gaston Dorren,
Matthias Giesen, Jan Erik Grezel, Joop
van der Horst, Frank Jansen, Josje van
Koppen, Hein de Kort, Jan Kuitenbrou-
wer, Berthold van Maris, Guus Middag,
Marc van Oostendorp, Riemer Reinsma,
Ewoud Sanders, Nicoline van der Sijs,
Matthijs Sluiter

Directie
Peter (H.M.) Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos
Wouter van Wingerden

Vaste adviseurs
Lexicografie en woordgeschiedenis:
Ton den Boon, Ewoud Sanders;
taalverandering: Joop van der Horst;
etymologie: Marlies Philippa, Nicoline
van der Sijs; woordenboeken en
idioom: Riemer Reinsma.

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
drs. L. (Leo) Voogt, vicevoorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen, mr. drs.
L. (Bert) Jongsma, lic. M. (Martine)
Tanghe, drs. A.J.A. (Alof) Wiechmann

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, België, Suriname,
Aruba, Curaçao en Sint-Maarten
€ 34,50 per jaar; buitenland binnen
Europa € 47,-; buitenland buiten
Europa € 57,- per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 34,50; in combi-
natie met 'papieren' abonnement
€ 15,50.
Prijs collectief abonnement: op aan-
vraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,- per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap
is *Onze Taal* ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 77.

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

“

Als je morgen met een zak
aardappels op je nek naar
Helmond gaat, dan kun
je net zo goed niet gaan.
Dat is in wezen de kern
van het verhaal natuurlijk.

”

Leo Beenhakker (blz. 95)

76 **Jaap Toorenaar**

Mijn oma zei altijd:
“Waar het komt, ligt
ook geen matje.”

Wijsheden van ouders en grootouders

82 **Berthold van Maris**

*Loser, flikker, vieze
smeris, miereneuker*

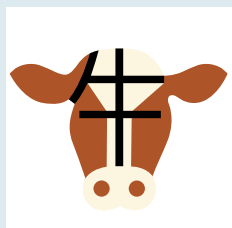
Wanneer zijn woorden beledigingen?

86 **Evelyn Bosma**

Beter kiezen in
een andere taal

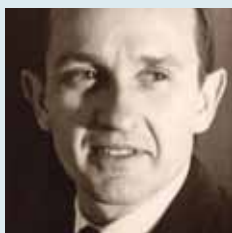
Hoe meertaligheid het nemen van
beslissingen beïnvloedt

88 **Jan Erik Grezel**

Kan Chinees zo
simpel zijn?

Karakters leren schrijven met *Chineasy*

92 **Marc van Oostendorp**

Taal als wiskundige
formule

Iconen van de taalkunde [8]: het spannende
leven en werk van Richard Montague

‘Ype’: nieuwe strip in *Onze Taal*

“Ga je ‘uit’ of ‘uit-uit’?”

Bladzijde 94

Zie blz. 105

En verder

- 87 De beste leraar Nederlands
- 105 *Woordpost* vijf jaar

Rubrieken en series

- 79 **Reacties:** Bentley; *lekker*; Phuc; *pittig ketje*; *leuk*; nieuwe vormgeving
- 80 **Vraag en antwoord:** tips, trainingen en test
- 85 **Proftaal:** het aantal telt
- 91 **Raarwoord:** *hoogdunpotig*
- 91 **Iktionaire:** zeik bes leuk
- 94 **NIEUWE TAALSTRIP** ‘Ype’
- 94 **Taalpuzzel**
- 95 **De taal van ...** Leo Beenhakker
- 96 **Gaten in de taal:** iemand die je niet kunt inhalen; ‘Ik ken ook iemand die ...’
- 97 **Vertaald door ...** Boukje Verheij
- 97 **Van Aaf tot z:** *enjoy*
- 99 **Taalergernissen**
- 99 **Gesignaleerd**
- 100 **Woordsprong:** *kind aan huis*
- 101 **Gevr. & aangeb.**
- 101 **Matthias Giesen**
- 102 **Tamtam:** actualiteiten en opinie
- 104 **Aanbiedingen voor lezers**
- 105 **Lezer**
- 106 **Boeken**
- 107 **Taaltje!**
- 108 **Ruggespraak**

Mijn oma zei altijd: “Waar het komt, ligt ook geen matje.”

Wijsheden van ouders en grootouders

Het woordenboek halen ze vaak niet, die nuchtere en oer-praktische wijsheden van je ouders, maar eigenlijk verdienen ze wel degelijk een groter publiek dan het gezin alleen. Jaap Toorenaar besloot daarom die ouderwijsheden te inventariseren. Een bloemlezing.

JAAP TOORENAAR

Mijn vader zei altijd: “Als je niet meer blij bent met je baas, is hij ook niet meer blij met jou.” Wat zei úw vader? En uw moeder, uw opa en uw oma? Welke gedenkwaardige, geestige of verstandige uitspraken van hen herinnert u zich die misschien alleen in uw familiekring bekend zijn? Die vragen stelde ik u vorig jaar in het septembernummer van *Onze Taal*, waarna er vele honderden bijdragen binnenkwamen.

Wat viel op? Moeders worden vaker geciteerd dan vaders, en vreemd lijkt me dat niet. Veel Nederlanders, en zeker de ouderen onder ons, zijn toch vooral door moeders opgevoed. Ook verder ademen veel uitspraken de huiskamersfeer van vroeger, en soms herkennen we de belangrijkste pedagogische opvattingen van weleer. Sommige van dat soort adviezen komen vaker langs en ik durf een voorzichtige top-3 te maken van de raadgevingen waarmee velen van

ons zijn opgegroeid. Door moeders, vaders, opa's en oma's werd het vaakst gezegd:

1. Alles waar *te* voor staat is slecht, behalve *tevreden*.
2. Heb je geen zin? Dan maak je maar zin.
3. Poep je niet, dan rust je toch.

Ook meerdere keren kom ik dringende verzoeken tegen om de deur dicht te doen. "We stoken niet voor de vogels" (of voor de Arabieren, de KLM, de Watergraafsmere of Zijpe). "Ben je in de kerk geboren?" wordt in dit verband ook genoemd.

Mijn vader zei altijd als je klaagde over tegenslag: "De eerste honderd jaar, die zijn het lastigst."

Sommigen van ons hebben zelfs taalkundige tips meegekregen. Zo schrijft iemand: "Mijn vader van 1904 zei altijd: 'In het Nederlands spreekt men de *ph* uit als een *f*, behalve in *ophaalbrug* en *sokophouder*.' Ja, hij was opgegroeid met de 'telefoon' en de 'telegraaf'."

En op de vraag hoe laat het is, moeten veel kinderen hetzelfde antwoord hebben gekregen. "Daar kun je niets van zeggen, dat verandert toch continu."

Volksaard

Kun je uit al die opvoedkundige aansporingen ook iets afleiden over wat wij kennelijk met z'n allen de belangrijkste normen en waarden vinden? Een volksaard misschien wel? Nou en of! Dat moet de onvervalste oer-Hollandse nuchterheid zijn. Daarmee kun je alle tegenspoed te lijf. Want, zoals een van de moeders zei: "Het leven is geen lolletje, paraplu, paraplu, parasolletje."

Hieronder een bloemlezing, gerangschikt naar onderwerp. Alle inzenders: bedankt!

Eten en dooreten

- Mijn oma zei altijd als het eten visueel niet ongeschonden uit de keuken was gekomen: "Waar het komt, ligt ook geen matje." (Op dit thema bestaan nogal wat variaties: "Waar het komt, hangen ook geen schilderijtjes", "Waar het komt, is het toch donker", "Het gaat toch kapot je maag in.")
- Als we een kersenspit of iets anders doorgeslikt hadden, zei mijn vader altijd: "Wat door de roeper kan, kan door de poeper."
- Om mij aan te moedigen mijn boterham helemaal op te eten, zei mijn moeder altijd: "Van korstjes krijg je borstjes."
- Als ik niet wilde eten en liet weten dat ik geen honger had, zei mijn moeder altijd: "Dan eet je maar voor de honger die komt."
- Als een van mijn dochttertjes onder het eten naar de wc moest, zei mijn schoonvader, een Rotterdamse binnenschipper, altijd: "Ja, je kunt niet laden en lossen tegelijk."

Niet zeuren

- Mijn moeder zei altijd als ik over een klein wondje liep te zeuren: "Als je daarmee onder de trein komt, dan ga je dood."
- Mijn moeder zei altijd: "Het is vanzelf gekomen, het zal ook wel vanzelf overgaan."
- Mijn moeder zei altijd: "Alles zal recht komen, behalve kromme benen."
- Mijn vader zei altijd als je klaagde over tegenslag: "De eerste honderd jaar, die zijn het lastigst."
- Mijn grootouders hebben jarenlang op Vlieland gewoond. Als je eens tegenslag had, zeiden ze vaak: "Bakker Westers bakt nog", wat verwees naar een bakker op Vlieland die al sinds mensenheugenis bestaat. Je moest je, met andere woorden, niet te veel zorgen maken, alles zou goed komen. Ter geruststelling van iedereen: Bakker Westers bakt tot op de dag van vandaag.

Leven en dood

- Mijn moeder zei altijd over bevallingen: "Als je denkt dat de wereld vergaat, dan is het kind er."
- Mijn ouders hadden als inwoners van Dordrecht een eigen uitdrukking als ze over een bevalling spraken. "Dat is alsof de Grote Kerk door het Zakkendragersstraatje moet."
- Als je vroeg waaraan iemand was overleden, zei mijn Groningse moeder altijd: "Gebrek aan adem."
- Als iemand zich verslikte zei mijn moeder altijd: "Stik niet, liefje. Je hebt geld gekost."

Liefde en verkering

- Mijn opa zei weleens als hij hoorde dat je nog steeds geen verkering had: "In Amsterdam zijn de straten veel te breed."
- Als ik als jong meisje verliefd was en die liefde niet werd beantwoord, troostte mijn moeder me altijd met: "O, o, wat een verdriet. Als het hennetje kraait, maar het haantje niet."
- Mijn moeder zei altijd als ik weer eens liefdesverdriet had: "Er zijn meer jongens dan kerken."

Sterke verhalen

- Mijn vader zei altijd over absoluut ongeloofwaardige verhalen: "Ja, ja, ik heb het gezien van iemand die het gehoord heeft."
- Als mijn moeder een onwaarschijnlijk verhaal hoorde, bijvoorbeeld over een boer uit de Oeral die op 113-jarige leeftijd nog wekelijks in het ijskoude water dook, zei ze altijd: "Je kan het beter hier geloven dan daar gaan kijken."

Algemene wijsheden

- Mijn moeder zei altijd: "Alleen vervelende mensen vervelen zich."
- Mijn moeder zei vaak iets wat zij van haar moeder had gehoord: "Wie zich haast als hij tijd heeft, heeft tijd als hij haast heeft."
- Mijn moeder, een Friezin, zei altijd: "Een Hollander zegt meer dan hij weet, een Fries minder."
- Mijn oma zei altijd: "Je denkt dat het mensen zijn, maar het zijn mannen."
- Mijn oma woonde in Italië en kende nogal wat mensen in Engeland. Over het verschil in volksaard had ze haar eigen uitspraak. "In Engeland noemen ze de situatie ernstig maar niet catastrofaal. In Italië vinden ze de situatie catastrofaal maar niet ernstig."
- Mijn vader zei weleens: "Wat heb ik toch voor hem gedaan, dat hij zo boos op me is." (Sommige mensen willen niet herinnerd worden aan de hulp die je hun gaf.)
- Als ik opzag tegen een spreekbeurt, een sollicitatiebrief of iets anders wat een beetje lef vereiste, had mijn vader altijd bemoedigende woorden klaar: "Als je je niks verbeeldt, dan ben je niks."
- Mijn moeder zei altijd: "Ach, bij de ene kassa staat een rij en bij de andere moet je wachten."
- Als iemand te laat kwam, zei mijn moeder altijd: "Beter te laat in deze wereld dan te vroeg in de volgende."

Mode en uitgaan

- Als ik naar een feestje ging, zei mijn moeder altijd: "Amuseer je goed óf gedraag je netjes."
- Als mijn zusjes en ik uitgingen, zei mijn moeder altijd: "Denk eraan, God voor ogen en de knieën bij elkaar!"
- Mijn vader, van 1914, zei altijd als wij kleding droegen die hem niet beviel of thuiskwamen met een volgens ons modieus kapsel: "Als het mode wordt, gaan zelfs de koeien naar de kerk."
- Toen mijn oude tante uit Axel de trouwfoto's van een nichtje kreeg en met instemming naar haar nette jurk zonder décolleté keek, zei ze: "Gelukkig had ze niet de potten op de schouw staan."

Ouder worden

- Mijn moeder van 96 zegt altijd: "Vroeger waren we jong en mooi, nu zijn we alleen nog maar mooi."
- Mijn moeder zei vaak: "Tussen 60 en 80 is het leven prachtig. Tussen 80 en 100 is het leven bedonderd."
- Toen mijn ouders op leeftijd kwamen, zeiden ze altijd: "We worden ouwer, maar niet gauwer."

Niet bestemd voor kleine kinderen

- Mijn oom, een man met een onrustig liefdesleven, liet zich eens ontvallen: "Een tweede kut maakt je blut."
- Mijn vader had zijn eigen variant op de uitspraak 'Dat gaat erin als Gods woord in een ouderling': "Dat gaat erin als een lul in een weduwe."
- Wij wonen in België, waar ophef ontstond toen Delphine Boël koning Albert een DNA-test wilde laten afleggen die moest aantonen dat zij een dochter van onze ex-koning was. Mijn oma deed daarbij de volgende uitspraak: "Het kind staat op zijn boek maar het komt niet uit zijn broek."
- Mijn moeder was een vrome vrouw maar over mensen die wel wat minder stijfjes mochten worden, had ze toch een minder vrome uitdrukking: "Die? Die moeten ze opsluiten in een kast met een dolle neger."
- Mijn vader was een keurige man, maar toen ik op mijn vijftiende eens een schilderij wilde ophangen en kwam aanzetten met een enorme gereedschapskist zei hij: "O jee, nu ga je een aap zien neuken op glad ijs."

De ruimte ontbreekt hier voor alle prachtige uitspraken en de namen van de inzenders, maar het plan bestaat om er een boekje mee te vullen. De thuiswoorden en -wijsheden van uw ouders blijven welkom! Mail ze naar ouders@onzetaal.nl.

Reacties naar:

redactie@onzetaal.nl, of

Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a,
2596 HL Den Haag.

Formuleer uw reactie kort en
bondig, bij voorkeur in niet meer
dan 250 woorden.

Reacties

Bentley: reality-tv

MAARTEN VAN DER MEER - BEHEER-
DER VERNOEMING.NL

De voornaam Bentley is sinds 2009 bezig aan een saillante opmars, stelt Erwin Wijman in zijn artikel 'Waarom Almere en Heerlen hun zoons Bentley noemen' (*Onze Taal* januari). Dat zou te maken hebben met de stijgende verkoop van auto's van dat merk. Leuk bedacht, maar kinderen worden vrijwel nooit vernoemd naar merken. Er is een veel betere verklaring voor de populariteit van Bentley: reality-tv.

Ouders die hun zoon Bentley hebben genoemd, kennen ongetwijfeld de MTV-series *16 and Pregnant* en *Teen Mom*. Daarin worden sinds 2009 enkele Amerikaanse tienermoeders gevolgd, onder wie Maci Bookout, moeder van de nu vier jaar oude Bentley. Namen uit deze series blijken voor ouders een rijke inspiratiebron te zijn. Bentley en Maci waren in 2010 de grootste stijgers in de Amerikaanse top-1000 van po-

pulairste kindernamen. Ook in Nederland staat de populariteit van Bentley niet op zichzelf. De namen van twee andere kinderen uit de tienermoedersshows, Jace en Aiden, zijn sinds 2009 eveneens sterk in opkomst.

Reacties op online namenforums bevestigen de invloed van MTV. "Super mooie, gave en stoere naam! Net als het zoontje van Maci & Ryan by *16 and Pregnant* op MTV!", schrijft iemand op Babybytes.nl. Het automerk wordt ook wel genoemd, maar alleen in negatieve zin, als reden om een kind níét Bentley te noemen. Want wie noemt zijn kind nou naar een auto? "Bentley heerst – op de weg en in de wieg", schrijft Wijman. 'Op de buis en in de box' is dichterbij de waarheid.

Naschrift Erwin Wijman

Maarten van der Meer heeft gelijk dat de MTV-serie zeker invloed gehad heeft. Maar kinderen vernoemen naar merken komt wel degelijk geregeld voor. En zeker als die merken als uithangbord worden gebruikt door idolen zoals bekende rappers en topvoetballers. Dus het zal elkaar vast versterkt hebben.

Lekker

TRUI GONNISSEN - PHILIPPINE

Ik las met plezier Berthold van Maris' artikel 'Lekker onaangenaam', over de vele gebruiksmogelijkheden van het woord *lekker* (*Onze Taal* januari). Toen ik in 2009 als Vlaamse in Nederland kwam wonen en werken, viel het ongelooflijk frequente gebruik van het woordje *lekker* me heel erg op. Alles in Nederland is 'lekker' of kan dat zijn. Nederlanders gebruiken het in zowat elke zin (en zelf raak ik er ook al door besmet!).

Het verbaasde me alleen dat er in het artikel niets over Vlaanderen werd gezegd. Is het niet opvallend dat Vlamingen dat woord helemaal niet gebruiken, tenzij voor 'lekker eten'? Ik vind dat heel frappant binnen een en hetzelfde taalgebied.

Phuc

J. VAN DER TOORN-SCHUTTE -
HOUTEN

Frank Jansen bespreekt in 'De kwestie' (februari/maartnummer) de resultaten van een poll waarin gevraagd werd of ambtenaren zich mogen bemoeien met de namen die jonge ouders voor hun baby's kiezen. Jansen beweert dat Phuc een onwelvoeglijke naam is. Maar Phuc is juist een mooie Vietnamese jongensnaam die 'geluk, voorspoed' betekent.

Pittig ketje

JOOP BLOKKER - SPIJKENISSE

In de eerste aflevering van zijn nieuwe rubriek 'De taal van ...' (*Onze Taal* januari) schrijft Guus Middag over het Texels. In dat stuk denkt hij bij *pittig ketje* aan "pittig katje". In het noorden van Noord-Holland betekent *pittig* iets anders, namelijk 'aantrekkelijk' (mooi en lief). Bovendien denk ik bij *ketje* veeleer aan een paardje.

Leuk

MARIN LANGESTRAAT - ROCKANJE

In zijn congreslezing 'Speuren naar de oertaal', over de geschiedenis van de etymologie (*Onze Taal* februari/maart), heeft taalkundige Hans Beelen het ook over het woord *leuk*, waarvan de oorspronkelijke betekenis 'lauw' was. Het leuke is dat dit woord *lauw* in straattaal 'leuk' betekent. Zo is het kringetje weer rond.

Nieuwe vormgeving [1]

WIM AALBERS - ZEVENBERGEN

Graag wil ik u complimenteren met de nieuwe vormgeving van *Onze Taal*. Ik ben al meer dan twintig jaar abonnee, en bij de aankondiging van een vernieuwing van een tijdschrift dat ik graag lees, ben ik altijd een beetje bang dat het daarna dan niet meer 'mijn blad' is.

In dit geval bleek mijn angst ongegrond. Het blijft vertrouwd, maar op diverse punten is het verbeterd. Prima!

Nieuwe vormgeving [2]

S. VERWEIJ-WEINBERG - LAREN

Na lezing van het januarinum-mer van *Onze Taal* moet ik zeggen dat ik het erg jammer vind dat veel tekst bijna onleesbaar is doordat die is afgedrukt op een gekleurde achtergrond. Voor ouderen en slechtzienden is dat heel vervelend. Dat koppen en kopjes in kleur zijn, geeft niet. Maar dat hele stukken tekst een gekleurde achtergrond hebben, is wél een probleem. Ik hoop dat u hier iets aan doet.

Naschrift redactie

Mevrouw Verweij was niet de enige die klaagde over de leesbaarheid van sommige teksten in de nieuwe vormgeving. Daarom hebben we dit in het nummer erna (het februari/maartnummer) aangepast. Ook in de toekomst zullen we hier scherp op letten. <

Maci Bookout en haar zoon Bentley, uit het tv-programma *16 and Pregnant*.

Vraag en antwoord

Jagen en jacht

? Waarom schrijf je *jagen* en *klagen* met een *g*, en de bijbehorende woorden *jacht* en *klacht* met *ch*?

Illustratie: Matthijs Sluiter

! Dat is zo gekomen onder invloed van de uitspraak. Vele eeuwen geleden kwam in al die woorden een *g* voor. Maar als een *g*-klank voor een *t* staat, wordt het een stemloze medeklinker (d.w.z. een klank waarbij je geen trillingen in je keel voelt), en die klank werd van oudsher meestal als *ch* geschreven. Toen de spelling van het Nederlands nog niet vastlag, kwamen vormen als *jagt/jacht* en *klagt/klacht* door elkaar voor.

In de eerste officiële spelling, die van hoogleraar Matthijs Siegenbeek uit 1804, werd

gekozen voor *jagt* en *klagt*, en ook bijvoorbeeld voor *gewicht* en *vliegt*. De reden: die woorden zijn afgeleid van *jagen*, *klagen*, *wegen* en *vliegen*, en Siegenbeek vond dat dat in de spelling te zien moest zijn. Er stonden ook woorden met *ch* in de lijst, zoals *lucht* en *wacht*, omdat daarvoor zo'n afleiding niet gold. Soms stonden er twee vormen in: *ligt* betekende 'niet zwaar'; in andere betekenissen moest het *licht* zijn.

Siegenbeeks keuze kreeg veel kritiek. Bij *jagt* en *klagt* was nog wel een verband te zien met *jagen* en *klagen*, maar hoe moest een gemiddelde taalgebruiker weten dat *bogt* bij *buigen* hoorde? En had *regt/recht* iets met *rijgen* te maken of niet? Bovendien kwam de spelling met *ch* ook in Siegenbeeks tijd al veelvuldig voor – al eeuwen zelfs.

Bij de eerstvolgende spellingwijziging, die van De Vries en Te Winkel in 1863, werd dan ook besloten de combinatie van een *g/ch*-klank en een *t* als *cht* te schrijven. Voor werkwoordsvormen werd een uitzondering gemaakt (*zegt, klaagt*), net als voor afleidingen op *-te* (*hoogte, menigte*).

g en *ch*

Als de spelling-Siegenbeek uit 1804 nog steeds zou gelden, zouden in elk geval de volgende woorden met *-gt* moeten worden geschreven. (Achter elk woord staat het verwante werkwoord met een *g*.)

bocht - buigen
dracht - dragen
gewicht - wegen
jacht - jagen
klacht - klagen

macht - mogen/vermogen
plicht - plegen
tocht - tijgen/getogen
vlucht - vliegen
zicht, gezicht - zien/zagen

Er zijn ook heel wat woorden die, om verschillende redenen, óók volgens de spelling-Siegenbeek met *ch* zouden worden geschreven. Zoals *gedicht* en *vrucht*, die hun oorsprong in het Latijn hebben. Of *gracht*, *kracht* en *lucht*, die ooit met een *f* werden uitgesproken en geschreven. En ook *recht* zou *ch* krijgen: dit is een oud Germaans woord dat geen verband houdt met een woord met een *g*.

LETTERLIJK EN FIGUURLIJK

Korte metten maken

? 'Ze maakte korte metten met het gerucht over haar pleinvrees.' Waar komt *korte metten maken* vandaan?

! Wie ergens korte metten mee maakt, treedt kordaat op. Je kunt bijvoorbeeld 'korte metten maken met een gerucht' (dan ontzenuw je het snel en grondig) of 'met een conclusie' (dan toon je aan dat die niet klopt). Je kunt ook 'korte metten met iemand maken', bijvoorbeeld met je tegenstander bij een sportwedstrijd: 'Murray maakte korte metten met Federer' – oftewel: hij versloeg hem overtuigend.

Met *metten* worden gebeden bedoeld die in kloostergemeenschappen rond drie uur 's nachts gezongen worden. Volgens de spreekwoordenboeken stond *korte metten maken* oorspronkelijk voor het snel bidden van de metten, zodat men iets anders kon gaan doen. Misschien had dit iets te maken met het vroege tijdstip: dan was het meestal nogal koud.

De metten maken deel uit van een hele serie vaste gebeden die in de loop van de dag gezongen worden: de zogeheten 'getijden' of 'breviergebeden'.

Metten is overigens een vernederlandsing van het christelijk Latijnse *mattinae* ('ochtendgebeden'), dat is afgeleid van het Latijnse woord voor 'ochtend': *matutinum*.

Kloosterlingen tijdens de 'metten'.

Euro/euro's

? Hoe zat het ook alweer met *twintig euro(s)* en *een bedrag in euro(s)*: enkelvoud of meervoud?

! Als er een concreet bedrag wordt genoemd, staan namen van munteenheden in het enkelvoud: 'Dit kost twintig euro', 'Ik vind tien dollar niet te duur.' Als er losse munten worden bedoeld, is het meervoud juist: 'Hij had vier euro's in zijn zak zitten.' Na een telwoord dat zelf in het meervoud staat, komt de munteenheid ook in het meer-

voud: 'Dat kost duizenden euro's', 'Het gaat miljoenen dollars kosten.'

Over een bedrag in *euro(s)* is op Taaladvies.net, de advieswebsite van de Nederlandse Taalunie, te lezen: "In Nederland wordt overwegend de meervoudsvorm gebruikt, in België de enkelvoudsvorm." Dit geldt ook voor combinaties als *omrekenen in euro(s)* en *een betaling in dollar(s)*.

Een uitzondering geldt voor de muntnaam *kroon*. Die staat na een meervoudig getal over het algemeen wél in het meervoud: 'Dat kost vijf kronen.'

Een groep toeristen die zat/zaten

? 'In het restaurant ergerden we ons aan een groep toeristen die keihard zaten te praten.' Of moet het 'zat te praten' zijn?

! Zowel het enkelvoud als het meervoud is juist. Dat komt doordat het woord *die* in de bijzin 'die keihard zat(en) te praten' zowel naar *groep* kan verwijzen als naar *toeristen*. De vraag is dan waar de meeste nadruk op ligt: zat de groep (als geheel) hard te praten, of zaten de toeristen (individueel of onderling) hard te praten? Als er voor beide opties wat te zeggen valt, zijn enkelvoud en meervoud even goed.

Als er *groepje* staat in plaats van *groep*, gaat de keuze tussen 'een groepje toeristen dat keihard zat te praten' (met *dat* verwijst je naar het *het*-woord *groepje*) en 'een groepje toeristen die hard zaten te praten'. Gevoelsmatig zullen veel mensen eerder de eerste mogelijkheid kiezen, maar grammaticaal is die niet beter of slechter dan de tweede.

Soms dwingt de context een voorkeur voor een meervoud af, bijvoorbeeld in 'We zagen een groep scholieren die elkaar liepen te duwen.' Het zijn immers de scholieren die elkaar liepen te duwen; het is vreemd om te zeggen dat de gróép elkaar liep te duwen.

Foto: Sony

'De' of 'het' toebehoren van een camera?

De/het toebehoren

? Is het 'een camera met de benodigde toebehoren' of 'een camera met het benodigde toebehoren'?

! Op grond van de woordenboeken is zowel *de toebehoren* mogelijk; in de praktijk is *de (benodigde) toebehoren* veruit het gewoonst.

De meeste woordenboeken noemen het zelfstandig naamwoord *toebehoren* een *het*-woord. Maar er zijn er ook die een meervoudsvorm geven: *de toebehoren*. Dit kan zowel het meervoud zijn van *het toebehoren* als van het verouderde *het toebehoor*, dat onder meer vermeld wordt in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT).

Dat *toebehoren* als meervoud wordt opgevat, is waarschijnlijk omdat het woord vrijwel altijd een meervoudige betekenis heeft: 'alle bijbehorende spullen'. Ook komt het woord van oudsher veel voor in combinaties waarbij je niet direct kunt zien of *toebehoren* enkelvoud of meervoud is, zoals de formulering *met alle toebehoren*: het woord *alle* kan zowel een samentrekking zijn van het enkelvoudige *al het* als van het meervoudige *al de*.

Het WNT vermeldt onder meer dit citaat uit 1591: "Cruyt ende scharpen [= kruit en scherpe kogels], met andere toebehoiren van tgeschut", waarin *toebehoren* duidelijk als meervoud fungeert.

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag telefonisch bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website vindt u bovendien zo'n 2000 taaladviezen: www.onzetaal.nl/taaladvies.

TAALTRAININGEN

Voor de komende tijd staat er één taaltraining van de Taaladviesdienst gepland:

- **Complete training spelling** dinsdag 22 april, Groningen

Zie voor meer informatie www.onzetaal.nl/taaltrainingen.

Test

A. Test uw spellingkennis

1. a. gletscher
b. gletsher
c. gletsjer
2. a. penitentiaire inrichting
b. penitentaire inrichting
c. penitenciaire inrichting
3. a. weliswaar
b. welleswaar
c. welliswaar

B. Vergroot uw woordenschat

1. *asem*
a. adem
b. mist
c. riviervis
2. *chrisma*
a. bijzondere uitstraling
b. gewijde olie
c. wond van Christus
3. *papadum*
a. Indiase pannenkoek
b. pausmobiel
c. pruimtabak
4. *cureren*
a. beter maken
b. samenwerken
c. voorspellen

C. Zoek de fouten

1. De executair belde mij na de teraarde bestelling van mijn excentrieke tante op om te zeggen dat ze mijn tweelingbroer en mij een chique Spaans onderkomen heeft nagelaten.
2. Vanwege de onder curatele stelling van mijn broer, die in financieel opzicht niet handelsbekwaam is, zal er iets meer tijd over de afhandeling van de erfenis heengaan.

D. Extra

Welke handwerktechniek is op de foto te zien: breien, punniken, kantklossen of macrameeën?

Foto: Sandra Benard

De antwoorden vindt u op bladzijde 101 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Beaujolai(s)(t)je Het verkleinwoord van *beaujolais* is *beaujolaistje*: de *t* is nodig omdat de slot-*s* van *beaujolais* niet wordt uitgesproken. >> www.onzetaal.nl/beaujolaistje

PABO/Pabo/pabo Afkortingen van onderwijstypen worden met kleine letters geschreven: *vmbo*, *havo*, *vwo*, *mbo*, *hbo*, *pabo*, etc. >> www.onzetaal.nl/pabo

Kostwinner/kostwinnaar De juiste vorm is *kostwinner*. Het woord *winnaar* hoort vooral bij wedstrijden en prijsvragen. >> www.onzetaal.nl/kostwinner

Loser, flikker, vieze smeris, miereneuker

Wanneer zijn woorden beledigingen?

Een paar jaar geleden oordeelde de rechter dat journalist Jort Kelder advocaat Bram Moszkowicz een “maffiamaatje” mocht noemen. Maar in hoger beroep werd die aanduiding toch “onnodig grievend” genoemd. Hoe zit dat met beledigende woorden? Waar liggen de grenzen?

BERTHOLD VAN MARIS

Mag *De Telegraaf* een zedendelinquent een “seksmonster” noemen? En mag een PowNed-verslaggever van een onbetrouwbaar bestuurslid zeggen dat hij “zo corrupt als de neten” is? Over dit soort beledigende dan wel als beledigend ervaren woorden worden in Nederland met enige regelmaat rechtszaken gevoerd.

Je zou denken: de rechter hoeft de betekenis van het woord alleen maar in een woordenboek op te zoeken en te kijken of de feiten van de zaak daar-

mee overeenkomen, en klaar is Kees. Maar zo eenvoudig is het niet. *Seksmonster* staat niet in de woordenboeken en wat *corrupt* precies betekent, daarover zijn de woordenboeken het niet helemaal met elkaar eens.

Eenmalig bedenkse!

Hoe zat het precies met dat *seksmonster*? *De Telegraaf* had het woord in 2012 gebruikt om een jongen van 18 mee aan te duiden. Die vond dat niet terecht en spande een rechtszaak aan. De jongen was veroordeeld voor seksueel geweld en zat in een jeugdinrichting. Tijdens een bezoek aan een arts was hij aan zijn begeleiders ontsnapt, was vier dagen zoek geweest en had zich daarna weer bij de inrichting gemeld. *De Telegraaf* had over dit incident een verontwaardigd artikel geschreven, met als kop “Ontsnapping seksmonster stilgehouden”.

De rechter moest zich dus buigen over het woord *seksmonster*. Maar wat is dat, een seksmonster? Het woord staat niet in Van Dale en ook niet in het *Prisma Handwoordenboek Nederlands*. Dat hoeft niet te verbazen: lang niet alle samengestelde woorden staan in het woordenboek. Bovendien zou *seksmonster* heel goed een gelegenheidswoord kunnen zijn,

een eenmalig bedenksel van een creatieve redacteur. *De Telegraaf* gebruikt in zijn koppen wel vaker populair klinkende samenstellingen die je niet in een woordenboek kunt terugvinden:

- Utrecht krijgt monstemoskee
- Gewonde skiër dupe prutsarts
- Nieuw peesterrein kan volgende zomer al open

Als een woord niet in het woordenboek staat, is er gelukkig nog een andere manier om erachter te komen wat het betekent: in grote hoeveelheden tekst naar het woord zoeken. Op internet blijkt *seksmonster* af en toe gebruikt te worden in de populaire media (zoals *De Telegraaf*, *PowNed* en *Metro*), en daarnaast kom je het vrij veel tegen op pornosites, waar het meestal met een *x* gespeld wordt, als *sexmonster* en ook wel als *sex monster*. De betekenis is dan ‘een vrouw of man die extreem veel aan seks doet, en dan liefst afwijkende vormen van seks’, zoals in:

- Lady Gaga is een seksmonster
(*PowNed*)
- Ogenscheinlijk onschuldig cam meisje blijkt geil sex monster
(www.porn-blog.nl)

De Telegraaf is het enige medium waarin het woord ook weleens in een specifiekere betekenis gebruikt wordt, die van ‘iemand die zich bij herhaling heeft

De rechter moest zich buigen over het woord *seksmonster*. Maar wat is een seksmonster? Het staat niet in Van Dale.

schuldig gemaakt aan seksueel geweld’: “Een 80-jarige man moet zijn 53-jarige vrouw 130.000 euro schadevergoeding betalen. Hij raakte verslaafd aan Viagra-pillen en veranderde in een waar seksmonster (...)” (www.telegraaf.nl).

Pakkende samenvatting

Een duidelijk vastomschreven woord is *seksmonster* dus niet. Maar in het geval van de jongen van 18 was de context heel duidelijk, want de redactie had er als bovenkop bij gezet: “Serieverkrachter (18) loopt dagen vrij rond”.

Het aardige in deze zaak – en in veel andere zaken over beledigende woorden – is dat de rechter met name ook keek naar die context. De exacte betekenis van een woord wordt immers voor een belangrijk deel bepaald door de situatie waarin het voorkomt.

Bij die context hoort ook dat het hier om een krantenkop ging. Die hoeft, aldus het vonnis, niet

Tot het tegendeel bewezen is

Er is een overweldigende hoeveelheid aan jurisprudentie over beledigingen die in principe niet tegen agenten geuit mogen worden. Er zijn rechtszaken gevoerd over de volgende woorden en zinnnetjes:

stomme eikels	Joden	wat moet je nou, mafkees
flikker	kankerlijers	miereneuker
fuck you	kankerpolitie	vieze smerissen
homo	klootzakken	sukkels
homofielen	wat een kutwijf	teringpolitie
vuile homo's	losers	

In al deze gevallen geeft de context de doorslag: je mag niet zomaar iets lelijks tegen een agent zeggen. Bovendien zijn de woorden waar het hier om gaat ook daden: je zegt iets en daarmee doe je ook iets. In dit geval: beledigen. Er is niet zo veel verschil tussen iets beledigends zeggen of iets beledigends doen, zoals de middelvinger opsteken of tegen een politieauto urineren – handelingen waar ook rechtszaken over gevoerd zijn en jurisprudentie over bestaat (het mag allemaal niet).

De Hoge Raad spreekt hier van “in het spraakgebruik erkende scheldwoorden”. Die woorden zijn in Van Dale vaak netjes voorzien van het label *vulg.* (‘vulgaire’) of *bel.* (‘beledigend’). De benadering van de rechter is dat dergelijke woorden beledigend zijn, tenzij uit de context blijkt dat ze dat niet zijn. Woorden als *homo* en *Joden* kunnen namelijk ook in een niet-beledigende betekenis gebruikt worden. Volgens de Hoge Raad geldt dat ook voor *miereneuker*. Twee jaar geleden was er de geruchtmakende zaak van een man die dit woord tegen een agent had gebruikt. De man werd veroordeeld, maar vroeg een uitspraak van de Hoge Raad. Die bepaalde dat *miereneuker* “in het algemeen niet beledigend” is, maar dat er contexten denkbaar zijn waarin dat wél het geval is.

Foto: Van der Steen Fotografie / Nationale Beeldbank

Advocaat Bram Moszkowicz en journalist Jort Kelder in 2007, na het verlaten van het gerechtshof.

genueanceerd te zijn. Volgens de advocaat van *De Telegraaf* – en de rechter accepteerde dat argument – is het zo dat “een kop boven een artikel een pakken- de samenvatting daarvan bevat” en “dat in een kop in beginsel geen ruimte is voor nuancering”.

De Telegraaf overdrijft graag in zijn koppen (“Huis-zenmarkt stort in”, “Ziektegolf teistert Nederland”, “Kooplustige klanten overspoelen winkels”). De le-zer weet dat en verwacht dat ook van *De Telegraaf*. Zo bezien zegt een woord als *seksmonster* even veel over de krant zelf als over de jongen die ermee be- doeld werd. Omdat de jongen veroordeeld was voor vier gevallen van seksueel geweld, was de conclusie van de rechter: “Voorshands is (...) het gebruik van de bewoording *seksmonster* dan ook niet onrecht- matig jegens J.”

Corrupt

Toevallig op dezelfde dag bepaalde een andere rech- ter dat omroep PowNed een bestuurslid van Buma/ Stemra “corrupt als de neten” en “corrupt as hell” mocht noemen. Buma/Stemra is een stichting die de muziekrechten van liedjes int en verdeelt. Het be-

Heeft de rechter gelijk? Het hangt er maar van af in welk woordenboek je kijkt. In de grote Van Dale wordt *corrupt* enigszins vaag en ruim omschreven als “omkoopbaar, omgekocht, onbetrouwbaar”. Van Dale Hedendaags Nederlands daarentegen geeft alleen “bereid zich te laten omkopen, omkoopbaar” en ook in het Prisma Handwoordenboek blijft de betekenis beperkt tot: “omkoopbaar”. De woorden- boeken zijn het dus niet helemaal met elkaar eens.

Wie in grote hoeveelheden tekst nagaat hoe *cor- rupt* daadwerkelijk gebruikt wordt, komt daar, ook nu vooral weer bij de populaire media, voorbeelden tegen van allerlei vormen van onfatsoenlijke belan- genverstrengeling. Tv-presentator Beau van Erven Dorens bijvoorbeeld schreef in een column voor de *Nieuwe Revu* over ex-collega Albert Verlinde: “Ik ken niemand die zo corrupt is.” Daarmee bedoelde hij niet dat Verlinde omkoopbaar is, maar wel dat hij aan onfatsoenlijke belangenverstrengeling doet: Verlinde zou als tv-presentator voortdurend dingen doen waar hij als theaterproducent voordeel van heeft. Om precies zo’n vorm van belangenverstren- geling ging het ook in de PowNed-zaak.

En ook hier vond de rechter “dat het een pers- orgaan in zekere zin vrij staat te overdrijven en/of te provoceren”. De berichtgeving over de “corrupte” man was zwaar aangezet, maar de kijker weet dat PowNed dat doet. Je vraagt je af of de man de rechtszaak had gewonnen als het niet een PowNed- verslaggever maar een NOS-nieuwslezer was ge- weest die hem “corrupt” had genoemd.

Specifieke debatstijl

In dit soort rechtszaken gaat het bijna altijd over in- formeel, populaire of ronduit ordinaire formulering- en. Zo ook in de befaamde zaak tegen Jort Kelder, die Bram Moszkowicz een “maffiamaatje” had ge- noemd – ook weer zo’n woord dat niet in de wor- denboeken staat. Daar heeft een rechter zich, op verzoek van Moszkowicz, over gebogen en hij oor- deelde dat Kelder dat mocht doen.

Maffiamaatje is een populair woord voor iemand die bevriend is met criminelen. De rechter heeft daar de feiten naast gelegd. Inderdaad was er “de schijn van vriendschappelijke contacten met crimi- nelen”. Of in ieder geval ging Moszkowicz “daarin verder dan het puur zakelijke”. De rechter had we- derom nadrukkelijk naar de context gekeken: Kelder deed zijn uitspraak in een “gesproken column” op de radio, en daarvoor “gelden minder strenge journalis- tieke eisen dan voor onderzoeksjournalistiek”. Voorts verwees de rechter naar “de specifieke debat- stijl van beide heren”. Moszkowicz deed in populair- denigrerend woordgebruik niet onder voor zijn te- genstander: hij had Kelder onder meer “een gebor- neerde pseudo-journalist”, “een quizmaster die op de televisie wat babbelt met wat dames” en een “blaataap” genoemd. Bovendien, vond de rechter, is Moszkowicz een bekende Nederlander die graag in de schijnwerpers staat, en dus tegen een stootje moet kunnen.

Moszkowicz ging in hoger beroep en kreeg daar opmerkelijk genoeg wél zijn zin. De hogere rechter vond *maffiamaatje* “onnodig grievend”, want: een “beschuldiging die verder strekt dan het benoemen

Moszkowicz deed in populair-denigrerend woordgebruik niet onder voor Kelder; hij noemde hem bijvoorbeeld “een blaataap”.

stuurslid had een componist aangeboden om diens rechten, waar een probleem mee was, via Buma/ Stemra te regelen, op voorwaarde dat hij daarbij als diens uitgever mocht optreden. Op die manier kon hij 33 procent van de opbrengst in eigen zak steken.

Ben je dan “corrupt”? In het vonnis schrijft de rechter: “*Corrupt* is geen wettelijk begrip en kent geen eenduidige betekenis. Het kan duiden op di- verse ernstige strafrechtelijke feiten, zoals fraude, omkoping en afpersing. Het begrip kan ook duiden op ‘vriendjespolitiek’, misbruik van macht en ander ‘niet integer’ handelen.”

van vriendschappelijke betrekkingen met personen uit het criminele circuit”. Maar wat is het verschil tussen *maffiamaatje* en *bevriend met criminelen*? Niet de betekenis van die woorden, maar de gevoelswaarde ervan: *maffiamaatje* is informeel en daarvoor denigrerende.

Symbolische straf

Een bijzonder geval van beledigen dan wel ‘zich beledigd voelen’ deed zich voor in 2009. Toen zei een advocaat tijdens een verhoor met een diepe zucht “sukkel”, waarmee hij verwees naar de rechercheur die op dat ogenblik door de rechter ondervraagd werd. De verzuhting was duidelijk hoorbaar voor iedereen die bij het verhoor aanwezig was, en daarom voelde de rechercheur zich beledigd en deed aangifte. De zaak kwam voor. De advocaat verweerde zich door erop te wijzen dat officieren van justitie vergelijkbare dingen over verdachten zeggen. Hij gaf het voorbeeld van een officier van justitie die een verdachte een “laffe loser” en “een man zonder ruggegraat” had genoemd.

De rechter vond dat die vergelijking geen hout sneed. De rol van een officier van justitie is anders dan die van een advocaat. En een verdachte die wordt aangeklaagd, is iets anders dan een rechercheur die als getuige verhoord wordt. Kortom, ook hier draaide het helemaal om de context.

De advocaat kreeg een symbolische straf opgelegd: hij moest 75 euro betalen aan de man die hij een sukkel had genoemd. <

Lezer maar geen lid?

Onder onze lezers zijn ook veel méélezers. Misschien bent u zelf wel iemand die *Onze Taal* doorgeschoven krijgt van anderen. Als dat zo is, dan mist u wel wat. Want als lid-abonnee van *Onze Taal* kunt u gebruikmaken van allerlei diensten, zoals gratis taaladvies en diverse kortingen. Bovendien krijgt u het tijdschrift altijd vers van de pers op de mat. Voor alle diensten en jaarlijks tien kleurrijke, leerzame en leesbare nummers betaalt u slechts € 34,50 per jaar.

Meld u aan als lid-abonnee via www.onzetaal.nl/meelezer, of bel met 070 - 356 12 20.

Proftaal

Het aantal telt

Ze bestaan nog steeds: mensen die kritiek hebben op zinnen als ‘Er hebben een aantal mensen afgezegd.’ Geen enkele serieuze taaladviseur rekent dit fout, maar de kritiek is hardnekkig. *Hebben* moet *heeft* zijn, want *aantal* is enkelvoud. Vreemd genoeg hebben de critici meestal geen moeite met ‘Er hebben een heleboel mensen afgezegd’, en al helemaal niet met ‘Er hebben een miljoen mensen afgezegd’, en er zijn er zelfs die het wel handig vinden dat je met ‘Er ligt een paar sokken op de grond’ twee bij elkaar horende sokken kunt aanduiden, terwijl je met ‘Er liggen een paar sokken op de grond’ een willekeurige hoeveelheid bedoelt. Maar bij *aantal* is het ineens ontzettend logisch om het meervoud af te keuren.

Je zou denken: dat is iets van de oudere generatie, die dat vroeger op school geleerd heeft – toen ook al ten onrechte trouwens. De bekende hoogleraar Herman Pleij (71) leverde in december 2013 in het tv-programma *De wereld draait door* nog kritiek op ‘Een aantal mensen zeggen.’ Maar ook jongere docenten doen eraan mee. Onlangs sprak ik er een aantal, die – een beetje beschaamd – toegaven dat ze nog steeds hun leerlingen deze onzin verkochten. Hun verdediging: de leerlingen hadden behoefte aan houvast.

Ik schuif hier even mijn toetsenbord opzij en sla met mijn voorhoofd drie keer op het bureaublad. Waar komt die behoefte aan houvast bij het getal van *een aantal mensen* vandaan? Wat is het probleem als je daar een vrije keuze hebt? De onzekerheid die taalgebruikers hier ervaren, is alleen maar het gevolg van de kritiek dat een van de twee mogelijkheden fout is. Zo legitimeert de regel zichzelf als de oplossing voor een probleem dat hij zelf gecreëerd heeft.

En dat terwijl de kwestie mooi laat zien hoe de taal werkt. Hoeveelheden kun je aangeven met telwoorden (*twee, genoeg*), met groepswoorden (*een troep wolven, een bos bloemen*) en met ‘verpakkingswoorden’ (*een kist appels, een bus Japanners*). Als zo’n groepswoord geen echte groepsbetekenis (meer) heeft (zoals bij *heleboel, paar, aantal*), dan wordt het samen met zijn lidwoord *een* een telwoord. Zo werkt het. *Aantal* telt dus alleen, het geeft geen groep aan. Soms kun je die groepsbetekenis nog wel benadrukken (zoals bij *paar* in de betekenis ‘twee bij elkaar horende’ of bij *een groot aantal* of *het grootste aantal*), maar anders heb je gewoon een meervoudig telwoord *een aantal*, net als *een miljoen* of *een heleboel*. Wie kan daar nou iets op tegen hebben?

DE TAALPROF

Stel, iemand vraagt je een beslissing te nemen, en stelt de vraag zowel in je moedertaal als in een andere taal die je goed beheerst. Zou je beslissing dan in beide gevallen hetzelfde uitpakken? Onderzoek laat zien hoe taal je denken kan sturen.

EVELYN BOSMA

Illustratie: Frank Dam

Beter kiezen in een andere taal

Hoe meertaligheid het nemen van beslissingen beïnvloedt

Iedereen kent wel het gevoel dat je een klein beetje een ander persoon wordt als je een andere taal spreekt. In het Frans voel je je misschien wat romantischer, in het Italiaans iets flamboyanter en in het Engels net iets hipper. Een tweede taal spreken is alsof je andere kleren aantrekt: de inhoud wordt net iets anders verpakt.

Of zou het kunnen zijn dat ook de inhoud verandert? Ga je anders denken? Maak je andere keuzes bij het nemen van een beslissing? Je zou verwachten van niet. En als het al zou uitmaken, dan zou je verwachten dat beslissingen in een tweede taal minder goed uitpakken dan die in onze moedertaal, omdat we in een andere taal meer naar woorden en betekenissen moeten zoeken, waardoor er minder hersencellen overblijven voor logisch redeneren.

Het tegenovergestelde blijkt waar te zijn. Een team van gerenommeerde psychologen aan de Universiteit van Chicago laat zien dat we in een andere taal juist rationelere beslissingen nemen en risico's beter inschatten.

Gevaarlijke ziekte

De Amerikaanse psychologen hebben bij hun studie gebruikgemaakt van kennis die er al was over beslissingen die we in onze moedertaal nemen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat mensen zich bij het inschatten van een risico laten leiden door de manier waarop een vraag gesteld is. Het maakt een groot verschil of de nadruk wordt gelegd op de mogelijke winst of juist op het mogelijke verlies. Dat werd duidelijk uit een experiment dat eind jaren zeventig

werd uitgevoerd aan Stanford en de Universiteit van Brits-Columbia.

Aan twee groepen proefpersonen werd de volgende kwestie voorgelegd: 'Er is een nieuwe, gevaarlijke ziekte uitgebroken. Zonder medicijnen zullen er 600 mensen sterven. Jij kunt kiezen tussen twee medicijnen: A en B. Welk medicijn kies je?'

Medicijn A werd in de eerste groep omschreven als middel waarbij "200 mensen gered zullen worden" en in de tweede groep als middel waarbij "400 mensen doodgaan". Bij medicijn B kwam een kansberekening om de hoek kijken, waarbij er een kans van 2 op 3 was dat "niemand gered wordt" dan wel iedereen "zou sterven". De scenario's van beide groepen proefpersonen zijn in feite gelijk, maar uiteindelijk blijkt het verschil in nadruk op winst of op verlies de keuze van de proefpersonen flink te beïnvloeden. Van de eerste groep kiest 80% voor medicijn A, en van de tweede groep slechts 50%. Kennelijk durft de eerste groep het risico niet te nemen dat uiteindelijk iedereen sterft – een risico dat in de omschrijving van medicijn B sterk werd benadrukt. Dit wordt ook wel het framing-effect genoemd.

Gevoel

Om te testen of mensen in hun tweede taal dezelfde beslissingen nemen als in hun eerste legden de onderzoekers uit Chicago hetzelfde dilemma voor aan mensen die op school een tweede taal hadden geleerd. Ze onderzochten sprekers van het Engels die later Japans hadden geleerd, sprekers van het Engels die Frans studeerden in Parijs, en sprekers van het Koreaans met als tweede taal Engels. Alle studenten beheersten hun tweede taal behoorlijk goed. De onderzoekers deelden het aantal proefpersonen niet in tweeën, zoals in het onderzoek hiervoor gebeurde, maar in vieren: mensen kregen een van de twee scenario's en dat dan in ofwel de eigen ofwel de vreemde taal. En wat bleek? In de tweede taal trad het framing-effect niet op: er was geen verschil tussen de antwoorden op de positieve en de negatieve vraagstelling. In beide gevallen koos ongeveer de helft van de mensen voor medicijn A en de andere helft voor medicijn B.

De onderzoekers van de Universiteit van Chicago vermoeden dat mensen in hun tweede taal anders handelen dan in hun eerste taal doordat een buitenlandse taal een grotere afstand creëert dan de moedertaal, zowel wat betreft denkvaardigheid als in emotioneel opzicht. Woorden in onze eerste taal hebben meer emotionele betekenis, doordat we ze onbewust associëren met gevoelens die we hebben gehad of situaties die we hebben meegemaakt. Woorden in een vreemde taal roepen veel minder associaties en gevoelens op. Een vloek komt in onze tweede taal bijvoorbeeld veel minder hard aan dan in onze moedertaal. Ook al spreken we die andere taal nog zo goed, qua emotionele associaties zal hij het nooit halen bij onze moedertaal.

Kop of munt

Natuurlijk waren de gevallen hierboven verzonnen. Omdat dezelfde onderzoekers vervolgens wilden weten of mensen hetzelfde soort gedrag vertonen als er in het werkelijke leven iets op het spel staat,

Een vloek komt in onze tweede taal veel minder hard aan dan in onze moedertaal.

lieten ze een groep studenten van de Universiteit van Chicago in een ander experiment wedden met echt geld – en de opbrengst mochten ze houden. Al deze studenten hadden Engels als moedertaal en hadden Spaans geleerd op de universiteit. De helft van de studenten lieten ze wedden in het Engels, de andere helft in het Spaans. Iedere deelnemer kreeg vijftien dollar, en iedere ronde moest hij beslissen of hij één dollar wilde inzetten om te gokken. Zo ja, dan wierp de experimentleider een muntje op, terwijl de deelnemer in het Engels 'heads' of 'tails' riep ('kop' of 'munt') of in het Spaans 'cara' of 'cruz'. Bij een goede gok mocht de deelnemer de dollar houden en kreeg hij nog eens \$ 1,50 extra. Bij een slechte gok verloor hij de dollar. Als de deelnemer niet wilde wedden, dan behield hij zijn dollar en ging door naar de volgende ronde. Statistisch gezien is het in dit experiment handig om altijd te spelen, omdat spelen gemiddeld meer winst geeft dan niet spelen.

De studenten durfden in het Spaans veel vaker te spelen dan in het Engels: 71% tegenover 54%. In het Spaans was hun strategie dus feitelijk beter en rationeler.

Denken in een andere taal zorgt er dus voor dat we minder emotioneel en dus rationeler handelen, en aangezien we in een wereld leven waarin steeds meer mensen dagelijks gebruikmaken van een andere taal, zou deze ontdekking nog weleens van groot belang kunnen zijn. Wie rijk wil worden, kan dus misschien maar beter in het buitenland gaan beleggen. <

De beste leraar Nederlands

REDACTIE ONZE TAAL

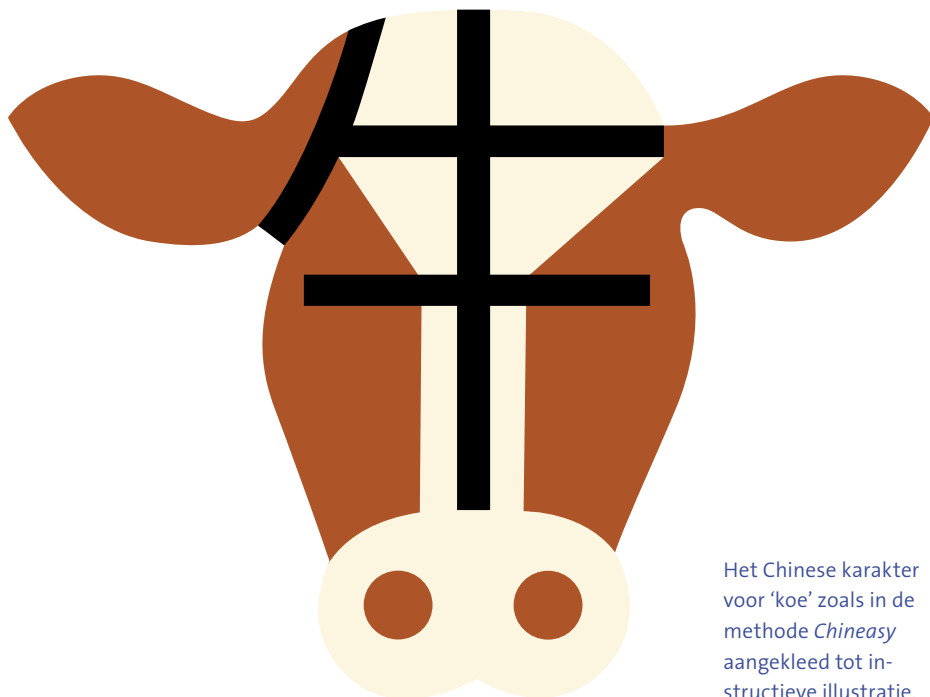
Wie is dit schooljaar de beste leraar Nederlands? Het in januari begonnen radioprogramma

De Taalstaat (iedere zaterdag van 11.00 tot 13.00 uur op Radio 1) is in samenwerking met het Genootschap Onze Taal op zoek naar het antwoord op deze vraag. Elke week interviewt presentator Frits Spits in het programma een kandidaat, die dan wordt beoordeeld door een jury bestaande uit Trudy Coenen (leraar van het jaar in 2010, docente Nederlands aan een vmbo-school in Amsterdam) en Peter-Arno Coppens (hoogleraar vakdidactiek van het Nederlands aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, en redacteur van *Onze Taal*).

Op 17 mei zal de beste leraar in een speciale uitzending van *De Taalstaat* uit handen van minister van Onderwijs Jet Bussemaker een prijs en een oorkonde ontvangen. <

In mei verschijnt *Chineasy*, een methode bedoeld om het Chinese schrift makkelijk onder de knie te krijgen. De Taiwanese ondernemer ShaoLan bedacht de methode en won er een prestigieuze designprijs mee. Maar leer je er ook echt Chinees mee?

JAN ERIK GREZEL

Het Chinese karakter voor 'koe' zoals in de methode *Chineasy* aangekleed tot instructieve illustratie.

Kan Chinees zo simpel zijn?

Karakters leren schrijven met *Chineasy*

“Chinees leren was nog nooit zo makkelijk!” De reclameleuzen voor de nieuwe lesmethode *Chineasy* (spreek uit ‘tjainiezie’) beloven nogal wat. Alsof een autofabrikant een bolide aanprijst die op lucht loopt. Fraai promotiemateriaal begeleidt de introductie van het lesboek. Daarin zien we een fotogenieke Chinese vrouw ontspannen op een tafeltje zitten, casual gekleed en met een stralende lach. Op de achtergrond een wand vol kleurige tekeningen als in een kleuterklas: een lieveheersbeestje, een vlam, de kop van een tijger – met strepen en boogjes die aan Chinese karakters doen denken. De dame op de voorgrond is de Londense duizendpoot ShaoLan, “ondernemer, computerfreak en dromer”, aldus de inleiding. En ook moeder van twee kinderen die zij graag Chinees wilde leren – de taal van haar jeugd. Voor hen bedacht ze *Chineasy*, waarvan in mei de Nederlandse versie verschijnt.

Nee, een lesmethode is nog nooit zo meesterlijk in de markt gezet. De naam is een vondst. *Chineasy* is een samenstelling van de Engelse woorden *Chinese* en *easy*. Het materiaal is oogstrelend (het

ontwerp werd bekroond met een ‘Wallpaper Design Award’), en de boodschap helder: Chinees is niet moeilijk. Dat wordt niet voor niets benadrukt. Want laten we wel wezen: Chinees leren is een heidens karwei. Zeker als je moedertaal weinig of geen verwantschap heeft met het Chinees.

Buitencategorie

Het Amerikaanse Foreign Service Institute, dat vermaard is om zijn taalcursussen, heeft berekend hóe moeilijk vreemde talen zijn voor moedertaalsprekers van het Engels. In een ranglijst staan Nederlands en Deens in de lichtste klasse. Voor die talen heb je als Amerikaan of Engelsman gemiddeld zo’n 600 uur nodig. Chinees behoort, met Koreaans en Japans, tot de buitencategorie. Zulke talen vereisen een investering van minstens 2200 uur.

Hoe komt dat? Het Chinees werpt voor niet-Chinezen een dubbele barrière op: de uitspraak en het schrift. Chinees is een toontaal. Een ‘woord’ als *huo* is pas een woord met betekenis als het op een specifieke toonhoogte of met een bepaalde stembuiging wordt uitgesproken, bijvoorbeeld ‘hoog’ of ‘dalend’.

Verander je de toon, dan zeg je een ander woord (zie het kader op deze bladzijde). Daarnaast is het schrift een huizenhoge hindernis. Ook wie geen 'letter' Chinees kent, weet dat het Chinees gebruikmaakt van karakters. Anders dan bij een alfabet, waar een teken (z of o of n) in principe naar een klank verwijst, staat een karakter voor een begrip ('zon'), dat gekoppeld wordt aan een bepaalde uitspraak. Het Chinees telt vele tienduizenden karakters. Wel maakt het schrift gebruik van zo'n tweehonderd 'radicalen' of bouwstenen die als basiscomponent voor karakters dienen en soms iets over de betekenis van een karakter zeggen. Voordat je enigszins bedreven bent in het ontcijferen van deze runen, ben je talloze uren studie verder. En waar moet je beginnen?

Karakters aankleden

Precies met dat probleem zat ShaoLan. Chinees is haar moedertaal, ze is opgegroeid in Taiwan. Sinds een jaar of tien woont ze in Londen. Daar probeerde ze haar kroost Chinees te leren lezen en schrijven. Het was een marteling, vertelt ze in *Chineasy*. Geen enkele bestaande methode vond ze boeiend genoeg. "Toen deed ik wat elke ondernemer zou doen: ik bedacht een eigen methode om Chinese karakters mee te leren lezen." Daarmee wil ze nu de Chinese taalmuur slechten die oost en west scheidt.

De kern van de methode is het idee om karakters aan te kleden en die voor te stellen als illustraties. Geen gedetailleerde tekeningen, maar rake schetsen, die doen denken aan het werk van Dick Bruna. In die tekeningen zijn de lijnen en rondingen van het karakter (of de bouwsteen) kunstig geïntegreerd (zie de voorbeelden op deze bladzijden).

In wezen gaat ShaoLan hiermee terug naar de basis van het schrift. Dat is, versimpeld voorgesteld, ontstaan uit tekeningetjes die verwezen naar werkelijke zaken. Maar die hebben zich in de loop van vele eeuwen zó ontwikkeld dat een verband tussen het karakter en wat het voorstelt ver te zoeken is. Het karakter voor 'zon' lijkt op een servieskast van Ikea, een 'mond' is een vierkant. ShaoLan en ontwerper Noma Bar tekenden in dat vierkant tanden, tong en huig. Zo zouden we de betekenis van dat karakter beter kunnen onthouden. Bovendien vertelt ShaoLan bij elk karakter een kort verhaaltje, vaak over de ontstaansgeschiedenis, bedoeld om de inprenting te ondersteunen. Soms is het iets persoonlijks. Bij *xiu* ('rust'): "Dit karakter is een combinatie van 'mens' en 'boom'. Ik onthoud het als 'een mens die uitrust tegen een boom'."

Cliché

De vraag is of het werkt. Bij ShaoLan thuis wel, maar geldt dat ook voor de willekeurige, volwassen koper van het boek die met *Chineasy* aan de slag gaat? Het is nog te vroeg om leerresultaten te meten. Sinologen in Leiden hebben al wel hun twijfels. Yinzhi Zhang, docent Chinese taalvaardigheid bij de afdeling Chinastudies van de Leidse universiteit: "Het wordt gepresenteerd als revolutionair, maar het is eigenlijk vrij cliché. Alle voorbeelden die ik gezien heb, bestonden dertig jaar geleden ook al. Bovendien bevat het materiaal fouten. De schrijfster laat

In wezen gaat *Chineasy* terug naar de basis van het schrift. Dat is, versimpeld voorgesteld, ontstaan uit tekeningetjes die verwezen naar werkelijke zaken.

in een presentatie op een conferentie het karakter voor 'vrouw' zien: beentjes kuis gekruist. Daarnaast staat het karakter voor twee vrouwen geprojecteerd: dat zou 'ruzie' betekenen. Maar dat karakter wordt tegenwoordig niet meer gebruikt. Als klap op de vuurpijl toont ShaoLan een karakter dat uit drie vrouwen bestaat: 'overspel'. Het is een sappig voorbeeld dat het goed doet bij het publiek, maar dat laatste karakter kom je alleen nog tegen in het traditionele schrift dat men in Taiwan en Hong Kong gebruikt."

De zwaarste kritiek van Zhang betreft de beperktheid van het materiaal. "Karakters leren is maar een onderdeel van de verwerving van het Chinees. Met deze methode leer je bijvoorbeeld niets over grammatika."

Toch heeft zij ook lof voor het ontwerp. "In al hun eenvoud zijn de tekeningen slim bedacht. Ze hebben niet voor niets die designprijs gewonnen. De tekeningen zijn net iets mooier en moderner dan bij andere methoden." Ze wijst op het karakter voor 'mens', de Griekse letter labda met x-benen. "Dat leert men meestal als eerste; het wordt als poppetje voorgesteld en dat ligt erg voor de hand. Maar in *Chineasy* zie je echt iemand lopen. Toch krijg ik de indruk dat het 'design om het design' is. Ik zou dit materiaal alleen gebruiken voor de laatste vijf minuten van de les."

Grabbelton

Haar collega en sinolinguïst Jeroen Wiedenhof: "*Chineasy* gaat voorbij aan de essentie van 'een taal leren': de koppeling tussen uitspraak en betekenis. Er wordt vrijwel niets aan de uitspraak gedaan." Dat is vreemd, want bij elk karakter hoort wel degelijk een specifieke uitspraak. "*Chineasy* koppelt schrift aan betekenis en dat ook nog vaak op een onjuiste manier."

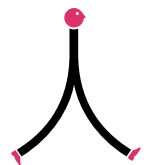
Het Chinese karakter voor 'vrouw', aangekleed tot een vrouwenhoofd.

'Ruzie'

'Overspel'

'Mens'

'Mond'

Waarvoor Chinees zo moeilijk is

Het Chinees lijkt voor veel mensen een onneembare vesting, niet alleen vanwege het schrift, maar ook door de uitspraak en de verstaanbaarheid. Toonhoogte en stembuiging zijn essentieel in het Chinees. Zo kun je met je stem hoog, laag, dalend, stijgend of neutraal spreken. Die manier waarop je iets uitspreekt, is betekenisonderscheidend. *Huo* kan, al naar gelang de toon, bijvoorbeeld 'vuur', 'groep' of 'kwaad' betekenen.

De leermethode *Chineasy* is bedoeld om het schrift te leren doorgronden – het besteedt nauwelijks aandacht aan de uitspraak. Via een bijbehorende site is wel de uitspraak van de getoonde radicalen en karakters te beluisteren.

ShaoLan licht tijdens een 'TED-lezing' haar methode *Chineasy* toe.

Wiedenhof weet waarover hij praat. Zelf schreef hij een grammatica van het Mandarijn, het Standaardchinees. In zijn boek gaat hij uitgebreid in op de geschiedenis en ontwikkeling van het Chinese schrift. “De grafische basis van veel Chinese karakters is in de nevelen der historie gehuld. Er zijn 3500 karakters voor het dagelijks gebruik; slechts een fractie daarvan is echt pictografisch. Maar *Chineasy* bekijkt karakters uitsluitend als pictogram, terwijl er in het huidige Chinees vaak geen verband is tussen schrijfwijze en betekenis. De schrijfster van *Chineasy* heeft overal wat vandaan gehaald dat in de methode paste. Het is een grabbelton.”

Ook als je die achtergrond niet kent, valt al snel op dat de methode een didactische lijn ontbeert. Doordat er lukraak elementen uit de taal geplukt zijn, leer je met *Chineasy* allerlei karakters die je niet direct bij de bakker of de slager nodig zult hebben, zoals die voor ‘galblaas’, ‘bokter’ en ‘gaspedaal’. ‘Brood’ kom je in *Chineasy* niet tegen. ‘Vlees’ wel overigens.

Ezelsbruggetjes

Een ander bezwaar betreft het wezen van het Chinese schrift. Wiedenhof: “De methode bestendigt de mythe dat elk karakter een woord is. Het zijn eerder morfemen – elementen met een eigen klank en een eigen betekenis. Zoals het Nederlandse morfeem *-baar*, dat ‘kan worden’ betekent. Dat heb je ook in het Chinees: *-baar* is een karakter, maar het komt niet als los woord voor. Soms verandert de betekenis als je een morfeem toch als woord gebruikt. Er is een karakter voor ‘maan’, dat alleen als woorddeel voorkomt in samenstellingen. Als het los gebruikt wordt, betekent het ‘maand’.”

Wiedenhof vindt dat *Chineasy* een vertekend beeld geeft van Chinees leren. “Het schrift blijft een struikelblok. Niet voor niets duurt de studie in Leiden geen vier, maar vijf jaar. Die extra tijd hebben studenten beslist nodig om ook het schrift goed onder de knie te krijgen.”

Afgezien van al die bezwaren is *Chineasy* toch een aanstekelijke kennismaking met het Chinees? De gebruiker leert op een speelse manier, via tekeningen en verhaaltjes, een paar honderd karakters en bouwstenen. Wiedenhof: “Natuurlijk, zulke beeldende toevoegingen zijn goed voor het geheugen. In China leren kinderen het ook zo. Er bestaan tal van verhaaltjes die niet kloppen, maar dat maakt niet uit. Het zijn ezelsbruggetjes en die werken altijd.” <

[Zie ook de aanbieding op blz. 104](#)

‘Een heleboel vrouw’

Chineasy veroverd de wereld en dat is vooral te danken aan de ondernemingslust van de bedenker, de Taiwanese ShaoLan, die al meer dan tien jaar in Londen woont. Begin mei komt ze naar Nederland om de introductie in ons land op te luisteren.

Bijzonder is dat ShaoLan prominent aanwezig is in het boek. De inleiding leest als een credo. “Met *Chineasy* wil ik de culturele kloof [tussen oost en west] dichten door de mystiek te ontrafelen van de Chinese taal die voor zo velen een barrière vormt.”

Door het hele boek heen vertelt ze bij de tekeningen korte verhaaltjes met soms een verrassende conclusie of onnavolgbare logica. Bij een samenstelling van karakters waarin ‘abrikoos’ en ‘bos’ voorkomen: “We vergeten vandaag nogal eens dat geneesmiddelen vroeger afkomstig waren uit de natuur en gemaakt waren van bijvoorbeeld fruit, kruiden en bladeren – abrikoos + bos = geneesmiddel = medische sector.” Ook levert de schrijfster commentaar, zoals bij *hebzucht*: “Dit karakter is een combinatie van ‘bos’ en ‘vrouw’. Het [karakter voor bos] betekent tevens ‘een heleboel’ of ‘veel’. ‘Een heleboel vrouw’ betekent dus ‘hebzucht’. Hoe negatief is dat!”

Hoogdunpotig

Hoe zou je de houding van hertjes beschrijven? En dan meer in het bijzonder: de houding van hertjes in een hertenkamp? Ze wandelen altijd wat aarzelend en afwachtend en afzijdig rond, en ze kijken je niet echt aan. Tersluiks, zou je kunnen zeggen. Of: “meisjesoogschuw”. Dat is het woord dat de dichter Chr.J. van Geel (1917-1974) invalt als hij hertenkampshertjes wil beschrijven. Het woord is nieuw, maar iedereen voelt wel ongeveer aan wat hij ermee bedoelt: de typische bambiblik. “Meisjesoogschuw gaan zij hulpeloos staan, / naderen statig wie eten hun reiken.”

De schuwe meisjeshertjes komen toch langzaam naar voren als zij aanvoelen dat er misschien binnenkort wel iets te eten valt. Is het al voedertijd? “Ik kijk op mijn klokje”, zegt de dichter. Daarna neemt zijn gedicht een verrassende wending: “en laat het hun kijken.” Dat zie je niet vaak: hertenkampbezoekers die de hertjes een horloge voorhouden. Het sluit mooi aan bij de vermenschlijking van de dieren die met het eerste woord, *meisjesoogschuw*, al was ingezet.

En – wat zegt het klokje? “Het wijst hoogdunpotig het uur precies aan.” Alweer een verrassing. Na de vermenschlijking van de hertjes is er een verhartelijking gevolgd – niet van de dichter, maar van zijn horloge. De iele wijzers hebben de gedaante van de poten van de herten aangenomen. *Hoogdunpotig* is ook een nieuw woord dat iedereen meteen zal begrijpen. Maar weten we nu ook hoe laat het is? Wij niet. Maar de hertjes, met hun meisjesoogschuwe blik, vast wel.

GUUS MIDDAG

Zeik bes leuk

Ik verheug mij altijd weer op de Olympische Spelen. Nadat de sporters, commentatoren en officials aan het begin een paar keer voluit “Olympische Spe-len” gezegd hebben, begint het grote samendrukken. De eerste lettergreep die sneuvelt is *sche*, die lastig dubbelt met de *s* van *Spelen*, dus dan wordt het: “Olympi-spele”.

Dan is de *O* aan de beurt: “Lympi-spele”.

Vervolgens wordt *pi* ingeslikt, zodat de Olympische Spelen op hun laatste dag gereduceerd zijn tot zoiets als “Lymspele”.

Een fonetische reductie van vijftig procent!

Wij ervaren de wereld om ons heen als een naadloos geheel, maar of hij dat ook echt is, kunnen wij niet weten. Het is mogelijk dat de werkelijkheid in werkelijkheid een chaotische lappen-deken is, een puzzel met ontbrekende en verkeerd gelegde stukjes, waar ons brein een kloppend geheel van maakt. Want het aanvullen van ontbrekende informatie, daar is ons brein heel goed in. Kijk maar:

YoUR MIND 15 R34DING 7H15
4U7oM471C4LLY W17HoU7 3V3N
7H1NK1NG 4BoU7 17

Heeft iemand per ongeluk cijfers gezet waar letters horen? Geen probleem, corrigeren we even voor u.

Of:

TAE CAT

Er is per ongeluk een niet bestaand letterteken gebruikt? Niets aan de hand, hier dient het als H en als A. Ons brein is enorm klantgericht, zou men tegenwoordig zeggen.

Of neem deze tekst:

Stuuk volstek duik.

Het is de frase waar oud-premier Joop den Uyl zijn monologen graag mee begon. Zo op papier is het even een raadsel, maar als je Den Uyl zag en hoorde, begreep je meteen wat hij zei: ‘Het is natuurlijk volstrekt duidelijk.’

De Nederlandse regering werd bij Den Uyl “Neesegering”.

Koninklijk Huis: “Koonkuis”.

Den Uyls op-op-op-opvolger Jan Peter Balkenende was er ook goed in. Onder Balkenende werd een grote stel-selherziening van de zorg doorgevoerd. Cees Veerman, minister van Landbouw, was sceptisch. “Het is een fictie”, liet hij zich ontvallen. Balkenende moest naar de Tweede Kamer en gaf Veerman een berisping: “Kun tuuknie zoma fnalles gazegge.” (Je kunt natuurlijk niet zomaar van alles gaan zeggen.)

In plaats van ‘verantwoordelijkheid’ zei Balkenende “vrantwordekeit”. ‘Economie’ werd “ecomie”, ‘politiek’ werd “potiek”, ‘probleem’ was “pobeem”. “Zier spake van potiek pobeem”: ‘Er is hier sprake van een politiek probleem.’

‘Dit is allemaal niet bevorderlijk voor de gang van zaken’: “Zammaal nie vorlijk vo gangvazaak.” Hij had het ook vaak over “zielzoekers” en aan het eind van een interview zei hij: “Ga gedaan.”

Als je fonetisch noteert wat Paul de Leeuw zegt wanneer hij een gast aankondigt, krijg je: “Dazeer gévartepaus!”

Maar we kennen Paul, we kennen de situatie, dus we weten wat hij zegt: ‘Dames en heren, geef een hartelijk applaus!’

We doen het allemaal.

“Dhek zwietsva”: ‘Dan heb ik zoiets van.’

“Pamement stuuk gnoeg”: ‘Op een bepaald moment is het natuurlijk genoeg.’

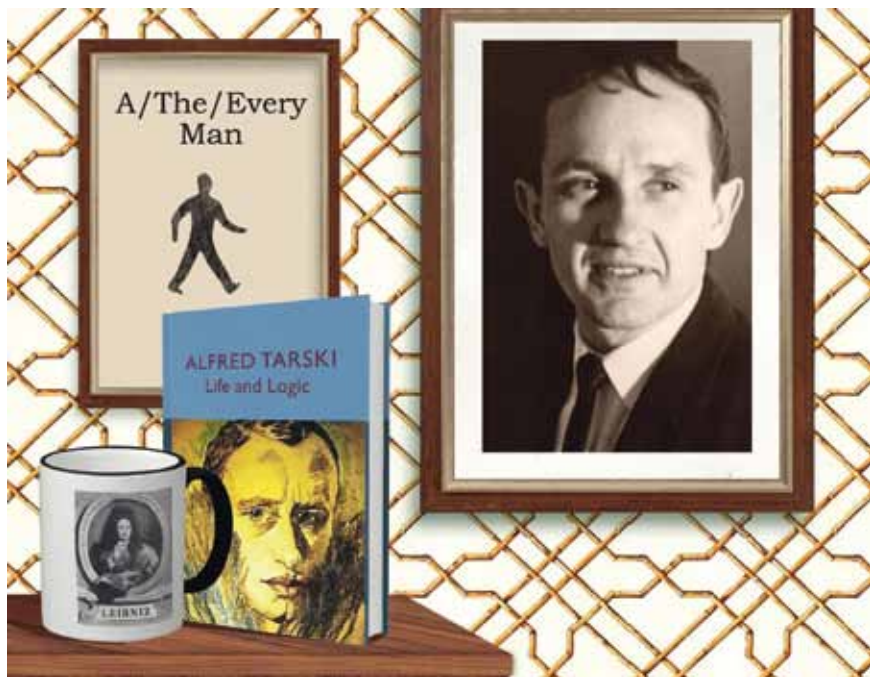
“Gemement houtop”: ‘Op een gegeven moment houdt het op.’

Dat ons brein dat kan, zeik bes leuk.

JAN KUITENBROUWER

Ook de taalkunde heeft zo zijn mijlpalen: baanbrekende onderzoeken en nieuwe inzichten die tot buiten het vakgebied bekendheid kregen. Op gezette tijden bespreekt Marc van Oostendorp leven en werk van de invloedrijkste taalkundigen. Deze keer: Richard Montague.

MARC VAN OOSTENDORP

Taal als wiskundige formule

Iconen van de taalkunde [8]:

het spannende leven en werk van Richard Montague

Beroemde taalgeleerden worden niet vaak gewurgd in hun eigen badkamer aange troffen. Ze hebben ook zelden een nevenloopbaan in het vastgoed, noch vormt hun levensloop het onderwerp van romans. Het overkwam Richard Montague (1930-1971), een Amerikaanse wiskundige die in zijn korte leven drie artikelen schreef die grote invloed zouden hebben op ons begrip van de betekenis van taal.

Montague was van jongs af aan geïnteresseerd in twee onderwerpen: wiskunde en taal. Na de middelbare school studeerde hij eerst een jaartje journalistiek, waarna hij aan de universiteit van Berkeley colleges volgde in de vakken wiskunde, filosofie en Semitische talen. Na zijn promotie zou hij tot zijn dood werken aan de universiteit van Los Angeles, waar hij zijn baanbrekende ideeën over taal zou ontwikkelen.

Hij leefde niet alleen voor de wetenschap. Als makelaar van grote strandhuizen verdiende hij veel geld, dat hij uitgaf aan onder andere dure auto's en een nachtleven waarin hij het gevaar opzocht door vreemde mannen op te pikken. Homoseksualiteit was nog streng verboden in Californië, maar desalniettemin werd Montague aangetrokken door nachtelijke partijtjes met onbekenden. Op een nacht nam hij een aantal onbekende jongemannen mee naar

huis – iets wat hem fataal zou worden. Nadat ze hem hadden omgebracht, vertrokken ze zonder iets uit het huis mee te nemen. Wel stalen ze zijn Bentley, die ze later tegen een lantaarnpaal reden en in brand staken. De precieze omstandigheden van de moord zijn nooit opgehelderd.

Rekenen

Zo duister als zijn privéleven misschien was, zo helder en geordend waren zijn theorieën. De kern van Montagues wetenschappelijke gedachtenwereld was dat je zinnen in menselijke talen als ingewikkelde wiskundige formules kon beschouwen. Wanneer je de regels kent, kun je hun betekenis uitrekenen. In zijn artikelen toonde hij aan dat je alledaagse zinnen automatisch kunt omzetten in logische formules. Die formules kun je vervolgens als een som beschouwen: wanneer er 1 uit komt, is de zin waar; komt er 0 uit, dan is de zin onwaar.

Dat idee bouwde voort op een eerbiedwaardige traditie. Zeventiende-eeuwse filosofen als Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) hadden al nagedacht over de betekenis van taal. Het probleem van bestaande talen was volgens Leibniz dat ze vol dubbelzinnigheden zaten en dat je er bovendien de waarheid in kon versluieren. Twee geleerden konden eindeloos in gewone taal discussiëren over een

Illustratie: Matthijs Sluiter

bepaalde kwestie zonder het ooit met elkaar eens te worden.

Hoe anders was dat in de wiskunde, volgens Leibniz. Daar kon je, als je vlijtig genoeg was, van iedere formule precies bepalen of hij wel of niet waar was. Hij zocht naar een verbeterde taal die aan strakke regels zou voldoen, zodat twee mensen met een meningsverschil bij elkaar konden gaan zitten met hun griffel en lei, en zeggen: 'Nu rekenen wij.'

Revolutionaire draai

De pogingen om een dergelijke strikt logische taal tot omgangstaal te maken mislukten, maar er kwam enkele eeuwen later, aan het begin van de twintigste eeuw, wel een bloeiende tak van wetenschap uit voort: de wiskundige logica. Montagues promotor, de Pools-Amerikaanse wiskundige Alfred Tarski, was een van de meest vooraanstaande vertegenwoordigers van dit vakgebied; hij had zich uitgebreid beziggehouden met de vraag hoe je waarheid precies in logische formules kon vangen.

Montague gaf een revolutionaire draai aan deze manier van denken. Terwijl men van Leibniz tot en met Tarski had gedacht dat je een gespecialiseerde kunstmatige taal nodig had om te rekenen met de begrippen 'waarheid' en 'onwaarheid', meende Montague dat je (bijvoorbeeld) het Engels juist ook als een logische taal kon zien, zij het één met heel ingewikkelde rekenregels.

Computer

De drie artikelen die Montague vervolgens schreef, bevatten een stortvloed aan ideeën. Een ervan gaat over de betekenis van woorden als *een*, *de* en *elke*. Je kunt die achterhalen door uit te pluizen wat ze betekenen wanneer ze in een zin geplaatst worden. Montague geeft daarvoor logische formules, die ik hier voor het gemak ook in woorden weergeef:

- 'Een man loopt':
 $\forall u[\text{man}'_*(u) \wedge \text{walk}'_*(u)]$
 (Er is een persoon zodanig dat die persoon een man is en die persoon loopt.)
- 'Iedere man loopt':
 $\wedge u[\text{man}'_*(u) \rightarrow \text{walk}'_*(u)]$
 (Voor alle personen geldt: als die persoon een man is, loopt hij.)
- 'De man loopt':
 $\forall v \wedge u[[\text{man}'_*(u) \leftrightarrow u = v] \wedge \text{walk}'_*(v)]$
 (Er is een persoon zodanig dat die persoon een man is en die persoon loopt, en er is geen andere persoon die een man is.)

Uit de uitgebreide herschrijving blijkt dat de bijdrage van die kleine woordjes aan de betekenis van de gehele zin groot is: vervang een van die kleine woordjes en de betekenis van de hele zin verandert mee – en de formule dus ook. Montague bedacht een manier om die betekenis zodanig op te schrijven dat bij wijze van spreken ook een computer die de woorden *een*, *man* en *loopt* achter elkaar leest, de betekenis ervan kan achterhalen.

Een ander idee van Montague is dat zinnen in het Engels weliswaar dubbelzinnig kunnen zijn,

Montagues benadering van de betekenis van taal werd onmiddellijk succesvol.

maar dat je ieder van die betekenissen heel precies kunt uitrekenen. Een dubbelzinnige zin leidt tot twee formules. Hier is een voorbeeld:

- Jan probeert een eenhoorn te vinden.

Deze zin kan betekenen dat Jan op zoek is naar een bepaalde eenhoorn, bijvoorbeeld zijn eigen geliefde beestje, maar hij kan ook betekenen dat Jan een willekeurige eenhoorn zoekt, terwijl het hem niet uitmaakt welke dat is. De logische formules van Montague zeggen het ongeveer zo:

- $\forall u[\text{unicorn}'_*(u) \wedge \text{try-to}'(\hat{j}, \hat{y} \text{ find}'_*(\hat{y}, u))]$
 (Er is ergens een eenhoorn en Jan probeert die te vinden.)
- $\text{try-to}'(\hat{j}, \hat{y} \forall u[\text{unicorn}'_*(u) \wedge \text{find}'_*(\hat{y}, u)])$
 (Jan probeert te vinden of er ergens een eenhoorn is.)

Montagues strikt wiskundige benadering van de betekenis van menselijke taal werd onmiddellijk succesvol. Taalkundigen zagen er een manier in om betekenis – iets wat meestal als een ongrijpbaar onderdeel van de taal werd gezien – op een streng wetenschappelijke manier te bestuderen. Bovendien lag het voor de hand dat Montagues aanpak gebruikt kon worden voor allerlei toepassingen, automatische vertalingen bijvoorbeeld.

Raadsel

Nog steeds worden de gedachten van Montague over de hele wereld bestudeerd en toegepast. Ook het roerige leven dat hij er naast zijn streng logische werk op na hield, klinkt nog na. In 1994 verschenen er al twee, niet erg bekende, Amerikaanse romans die losjes op zijn leven gebaseerd waren (*Less Than Meets the Eye* van David Berlinski en *The Mad Man* van Samuel R. Delany).

Veel bekender, en tegelijk veel duidelijker geïnspireerd door leven én werk van Richard Montague was de thriller *The Semantics of Murder* uit 2008 (vertaald als *De logica van het moorden*) van de Ierse schrijfster Aifric Campbell, over een wiskundige die onderzoek doet naar taal en op jonge leeftijd na een wild avondje door zijn gezelschap gewurgd wordt. Voor het zover is, heeft hij zijn doel in het leven puntig geformuleerd: "Taalkundigen zijn niet in staat om de echt belangrijke vragen te beantwoorden. De analyse van taal behoort tot het vakgebied van de wiskunde en dát is wat ik doen wil: het raadsel van de betekenis oplossen." <

Meer lezen? De Nederlandse emeritus hoogleraar semantiek Henk Verkuyl heeft een uitgebreide Nederlandstalige inleiding in de 'Montague-grammatica' online gezet: www.let.uu.nl/~Henk.Verkuyl/personal/pdf/mg.pdf.

Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

Een extra moeilijke toevoegpuzzel deze maand. Vóór elk woord in het rijtje hiernaast (inclusief de losse s) kan een letter worden toegevoegd, zodanig dat er weer een goed woord ontstaat. Bijvoorbeeld: *iets* met een *f* ervoor wordt *fiets*.

Bij de meeste woorden zijn er verschillende mogelijkheden, en dat heeft een reden. De bedoeling is dat u bij elk woord twee mogelijkheden kiest (en dus in zekere zin de puzzel tweemaal invult), zodanig dat er twee rijtjes van acht beginletters ontstaan, die achter elkaar gelezen een seizoensgebonden woord van zestien letters vormen.

(N.B. Er is één woord waarbij twee keer dezelfde nieuwe beginletter moet worden gebruikt.)

Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur dit woord dan voor 10 april naar puzzel@onzetaal.nl of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

1. / 9. _ laatje
2. / 10. _ ester
3. / 11. _ verhalen
4. / 12. _ enden
5. / 13. _ engelen
6. / 14. _ delen
7. / 15. _ s
8. / 16. _ evalueren

De winnaar krijgt het spel *Woordzoeker!* (zie afbeelding), beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het februari/maartnummer is Stefan Frijters uit Eindhoven. De oplossing was: *carnavalsstoet* (controlewoord: *tel*).

Op tv, op straat,
online – overall
hoor en lees je
weer net iets
andere talen en
taaltjes. Guus
Middag staat er
maandelijks bij stil.

Leo Beenhakker

Het gaat niet goed met Sparta, de voetbalclub uit Rotterdam-West. Dat is geen nieuws. Het gaat al heel lang niet goed met Sparta. Maar daar leek altijd wel iets aan te doen: je ontslaat gewoon de trainer en stelt een nieuwe trainer aan. Als het met de nieuwe trainer niet goed gaat, ontsla je die ook weer. Zodoende heeft Sparta in de afgelopen tien jaar dertien trainers versleten. Sinds enkele maanden heeft Gert Kruys de leiding. Maar het gaat nog steeds niet goed met Sparta.

En dus was er eind februari, na de zoveelste nederlaag, nieuw crisisberaad in Het Kasteel, het stadion van Sparta. Wat nu? De trainer maar weer ontslaan? De volgende dag bleek er een tussenoplossing te zijn bedacht. Gert Kruys mocht blijven, maar hij zou assistentie krijgen van een nieuwe

altijd wat geërgerd over, alsof hij gestoord wordt in belangrijke overpeinzingen en beraadslagingen. Maar hij is wel zo goed om daar dan overheen te stappen en toe te stemmen – en alsnog, en heel uitvoerig, het interview te geven dat hij eigenlijk wilde weigeren. “Daar gaan we weer”, met een half ironische zucht, is een klassieke Beenhakkeropening. “Ik word hier zo moe van.” Maar klassiek beenhakkeriaans is ook, een beetje achterover leunend, een droevige hondenblik in de donkere vochtige ogen, de dunne handen door het dunne zilvergrijze haar strijkend: “Het spel is weer op de wagon.”

Top-tv

Leo Beenhakker spreekt in goed lopende zinnen, met een kwinkslag of een volkse uitdrukking op zijn tijd. Alles bedaard, met de nodige omhaal, zonder haperen. Geef zo’n man de functie van redder van een Rotterdamse voetbalclub en je hebt materiaal voor heel veel uren top-tv en top-radio. “Helpen, dat is het sleutelwoord”, zegt Beenhakker, als de pers hem vraagt wat hij nu voor Sparta gaat doen. De wetenschap belangrijk te zijn, en belangrijk gevonden te worden, haalt het beste in hem naar boven. Maar hij brengt het bescheiden. Hoe zeg je dat je er inmiddels wel wat kijk op hebt? “Ik heb me de laatste – hoeveel was het? – 47 jaar natuurlijk niet verveeld.” Hoe laat je blijken dat je weet dat er onrust is bij Sparta? Opnieuw de ironie van de ontkenning: “Het is geen Huize Avondrood.” Intussen laat hij ook geregeld doorschemeren dat hij niet van de straat is: “de taakverdeling dienaangaande”, “op enigerlei wijze”, “trachten te normaliseren”, “voldoen aan het verwachtingspatroon”. En ook strooit hij met voetbalvaktermen, om te laten zien dat hier een professional staat: hij gaat “het spelerspotentieel doorlichten” en natuurlijk

(“dat is niet alleen des Sparta’s”) kijken naar hoe je kunt “doorselecteren binnen je groep”.

Voor de spelers hoopt hij een vaderfiguur te zijn. Hij ziet dat vooral “de jonge jongens” het moeilijk hebben met al die verliespartijen, maar daar heeft ervaringsdeskundige Leo wel een gebruiksaanwijzing voor. “De kunst is natuurlijk om niet in zo’n rouwmoment te blijven hangen. Als je morgen met een zak aardappels op je nek naar Helmond gaat, dan kun je net zo goed niet gaan. Dat is in wezen de kern van het verhaal natuurlijk.” Dit zijn de aforismen waar de Leo Beenhakker Fanclub ooit voor is opgericht. De “koppies” moeten weer omhoog – en dat gaat nu eenmaal een stuk gemakkelijker zonder een zak aardappels op je nek.

Dubbele bodem

Hij zou politicus kunnen zijn. Op de juiste momenten lekker algemeen en lekker vaag. Heeft hij kritiek op de trainer? “We gaan bekijken waar we mogelijkerwijs in een open discussie dingen wat anders neer kunnen zetten.” Zo praten burgemeesters en ministers ook. Waarom luister ik dan toch liever naar Beenhakker? Omdat er bij hem steeds een dubbele bodem aanwezig is. Hij praat in clichés, maar hij lijkt zich daar ook van bewust te zijn – en heimelijk enorm te genieten van zijn retorische kunsten. Dat maakt hem zo geschikt voor voetbalpraatprogramma’s. Niet alleen de bal is rond, maar het gesprek erover ook.

Beenhakker houdt de bal graag aan de voet. Hij neemt het woord en geeft het niet gauw uit handen. De interviewer van RTV Rijnmond stelt een vraag, en Leo brandt weer los. Hij is al heel wat volzinnen achter elkaar aan het woord, als hij opeens iets bedenkt. Het is een paar seconden stil. Dan vraagt hij aan de interviewer: “Ben je d'r nog?” <

Leo Beenhakker:
“Daar gaan we
weer.”

‘technisch directeur’: Leo Beenhakker. In het kantoor van de Leo Beenhakker Fanclub ging luid gejuich op, en vermoedelijk ook op allerlei sportredacties. Niemand weet of het voetbaltechnisch een goede zet is, maar dat doet er niet toe. Leo Beenhakker is een groot spreker. En daarnaast is hij in alle opzichten gepokt en gemazeld. Hij is 71 jaar. Hij heeft veel meegemaakt. Hij is bijna een halve eeuw voetbaltrainer geweest, in allerlei landen, bij allerlei clubs en nationale teams.

Beenhakker spreekt met mooie trage gebaren en met de mimiek van een gekwelde man. Hij komt

Hoe noem je je broers en zussen in één woord? Is er een woord voor het geluid van schaatsen op natuurijs? Denk mee en vul de gaten in de taal.

Iemand die je niet kunt inhalen

Hoe noemt u iemand die u maar niet voorbijkomt op de snelweg of op straat?

Dat vroegen we u in de oktoberaflevering van deze rubriek. Bijvoorbeeld: u loopt op de markt en de persoon voor u beweegt zich nét iets langzamer voort dan uzelf, maar ook weer te snel om er makkelijk omheen te gaan. De inhaalmanoeuvres die u onderneemt, mislukken door tegenliggers, of doordat uw voorganger met uw stap naar links zelf ook naar links opschuift, want echt goed om zich heen kijken doet hij niet.

Dat verschijnsel maakte duidelijk iets los bij u. Dat bleek niet alleen uit de grote hoeveelheid inzendingen (in totaal werden ruim 250 woorden aangedragen), maar ook uit de woede die er vaak van afdroop: *irrijder, sukkelier, frustrerverkeer, kruipkloot, wegaso*. Velen brachten de relatieve traagheid ook wel in verband met het dierenrijk (*jeukrups*,

hindervlinder, stoepkrab, straat-slak, slalomsaurus), dan wel uitdrukkelijk met het vrouwelijk geslacht: *treuzeltrut, tutganger* en *Staufrau* (Duits voor 'filevrouw') – want zoals iemand zijn inzending toelichtte, met de verzuchting dat hij er vast geen vriendinnen mee ging maken: "Frustobjecten behoren, net als lustobjecten, onevenredig vaak tot het vrouwelijk geslacht."

Ruud van Leeuwen koos voor een ander prototypisch geval van traagheid: *dafrijder*, met als toelichting: "In de jaren zestig deed de grap de ronde: 'Wat is de snelste auto?' Antwoord: 'Een Daf, want Dafjes rijden altijd aan de kop van een file.'" En een leerling uit 5-havo van het Melanchthon College in Rotterdam dacht allereerst aan *brugklasser*.

Mooie woorden en verhalen genoeg dus, maar met zo veel woorden kwam de lat voor het winnende woord extra hoog te liggen. De echte winnaar mag

natuurlijk niet de gefrustreerde automobilist negeren (zoals wel gebeurde in *antiloop* en *hinderloper*) of juist de voetgangers (*koplampklever, stroopwagen*). Het moet niet té hip zijn (*slow bro*) of té plastisch (*straatemboolie*). Niet te omschrijvend (*doorgang-blokkeerder*), maar ook niet te poëtisch (*meanderdraler*).

Zo bleef een handjevol woorden over die eigenlijk allemaal wel geschikt waren, zoals *impasant, obstakeling, treuzelganger* en *frontklever*, maar uiteindelijk kwam toch als winnaar uit de bus: *gangbreker*, een niet-gewrocht en vanzelfsprekend aandoend woord, dat ook knipoogt naar *spelbreker* en *gangmaker*, en dat precies beschrijft wat er aan de hand is: de gang wordt eruit gehaald.

De boekenbon van € 25,- is gewonnen door Wim Verbruggen uit Sint Hubert. <

Nieuwe oproep: 'Ik ken ook iemand die ...'

U kent het vast wel. Het maakt niet uit in welk gezelschap je je bevindt, of welk onderwerp je aansnijdt (een driepotig dwergkonijn, condens tussen dubbele beglazing, een onverhuisbare schoonmoedersstoelcactus), er is altijd wel iemand die precies dát ook bij de hand heeft gehad. Of anders wel iemand kent die zoiets had. Of iemand kent die iemand kent ... Enfin, u begrijpt het principe.

Hoe zou u het verschijnsel noemen dat mensen vergelijkbare ervaringen maar al te graag ongevraagd delen met iemand die zélf een probleem voor het voetlicht probeert te brengen? Laat het ons weten via gaten@onzetaal.nl, of via de post: Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag. De winnaar ontvangt een boekenbon van € 25,-.

Foto: 123RF

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Boukje Verheij

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

“Oplossingen van weerbarstige vertaalproblemen zijn zelden spectaculair: het zijn de onopvallende resultaten van schikken en herschikken. Vondsten waar je wél goede sier mee kunt maken, vind je vaak in de categorie woordspelingen. Zoals deze, nogal onsmakelijke woordgrap uit de verhalenbundel *Wanneer je omringd bent door vlammen* van David Sedaris, uit 2011. In het verhaal ‘Je laat elkaar toch niet barsten’ heeft Sedaris last van een fenomenale steenpuist. Zijn vriend Hugh prikt die voor hem door. Na afloop noemt Sedaris hem ‘Sir Lance-a-Lot’ (*to lance* is ‘doorboren’ of ‘opensnijden met een lancet’). Het verhaal borduurt hier nog even op voort. Hugh antwoordt: ‘Once is not a lot.’ Waarop Sedaris bij zichzelf denkt: ‘This was true, but *Sir Lance Occasionally* lacks a certain ring.’ Ik moest er erg om lachen, maar zat ook met de handen in het haar. Hoe maak je hier iets zinvolgrappigs van?”

Hoe hebt u het opgelost?

“Mijn eerste impuls was om ‘Sir Lance-a-Lot’ te vervangen door ‘Meester Prikkebeen’, maar die naam zou nogal detoneren in een Amerikaans verhaal. Het was zomer en de Tour de France was net bezig, dus ik kwam al snel uit op ‘Lancet Armstrong’. Ik liet Hugh antwoorden met: ‘Zo’n tour was het niet.’ (Soms is fout spellen goed.) Mijn spoor dreigde hier dood te lopen, tot ik vele dagen later in een flits ook een vulkaan van een steenpuist in verband bracht met Tour de France, en dus liet ik Sedaris bij zichzelf denken: ‘Misschien, maar die gele trui dan?’ Zoals ik al zei: heel smakelijk is het niet, maar ik hoop dat de Nederlandse lezer er stiekem toch een beetje om kan lachen.” <

Van Aaf tot z

Enjoy

Waarom krijg ik stuip trekkingen en overgeefneigingen als ik het woord *enjoy* ergens zie staan? Ik bedoel: in een verder Nederlandse tekst of setting?

Ik ben niet zo’n anti-Engelse woordenpersoon. Dat is het probleem niet. Ik gebruik zelf veel Engelse woorden, in het dagelijkse gepraat. Ik gebruik ze ook als ik schrijf. Ach, ik schrijf soms zomaar een Engels zinnetje midden in een Nederlandse column, just for the heck of it. Because I can.

Maar *enjoy* vind ik vervelend. Lastig. Irritant.

Het heeft ermee te maken dat *enjoy* waanzinnig veel gebruikt wordt. In grote letters staat het, met uitroepeteken, op de muur van de goedekoffiezaak. In vrolijke kleurtjes op het menu van de sandwichtent. Op verpakkingen van allerlei soorten eten en drinken. Op uitnodigingen. Mensen zéggen het zelfs. ‘Enjoy!’, zegt de ober, en zet twee kommen uiensoep neer.

Er is natuurlijk ook Enjoy.nl, een site vol binnenlandse reis-aanbiedingen. “Van romantisch en wellness, tot fietsen, wandelen of gewoon lekker even genieten op mooie plekken in Nederland. Ons aanbod is zeer divers dus maak een keuze in ons fantastische aanbod van weekendjes weg”, zevert Enjoy.nl.

Even ter info: de site Geniet.nl is leeg en staat nog te koop.

Maar ‘genieten’ durft misschien niemand meer te zeggen. Het klinkt zo vreselijk suf, zo jaren zeventig, zo – nou, een voorbeeld: ik was laatst op reis met een vrouw die vertelde dat haar vader op vakantie, vroeger, als ze met het gezin op een mooie plek waren aangekomen, altijd uitriep: “Zet je genietertje aan!” Dat is natuurlijk schattig, en ze blikte er ook met weemoed op terug. Maar het heeft iets vreemds, om mensen te zeggen dat ze moeten gaan genieten. Of dat ze hun genietertje moeten aanzetten.

Terug naar *enjoy*. Dat wordt, denk ik, door veel mensen die het gebruiken gezien als charmante vervanger van ‘Geniet!’ Het is Engels, dus het klinkt cooler. Het betekent hetzelfde, maar doordat je niet in het Nederlands het bevel tot genieten geeft, klinkt het iets minder dwingend. Vast daarom is er ook een reisboekje met de rare titel: *Enjoy rainy days in Nederland*. Dat klinkt minder deprimerend en onuitvoerbaar dan *Geniet van regenachtige dagen in Nederland*.

Maar uiteindelijk blijft het hetzelfde. Het blijft de gebiedende wijs. Het blijft nog steeds: geniet, jij! Nu!

En genieten is niet moeilijk, maar wel als het moet. Juist dan is het eigenlijk onmogelijk.

AAF BRANDT CORSTIUS

ZOEK JE EEN OPLEIDING TOT
TOLK/VERTALER OP HBO-NIVEAU?

OF JUIST EEN BOEIENDE
KORTLOPENDE CURSUS?

KIJK OP WWW.ITV-HOGESCHOOL.NL

Stuur deze advertentie mee met je aanmeldingsformulier en betaal geen inschrijfkosten (50 euro)

ITV HOGESCHOOL VOOR TOLKEN & VERTALEN

Taalergernissen

Wageningen Universiteit

LEO REIJNEN - IJSSELHAM

De laatste tijd lees ik geregeld over de 'Wageningen Universiteit'. Volgens mij zeiden we altijd 'Universiteit Wageningen'. Inmiddels is het zelfs officieel 'Wageningen University', maar 'Wageningen Universiteit' is een rare tussenform: een klakkeloze overname van Engelse constructies in een Nederlandse variant. Is deze nieuwe volgorde de zoveelste gedachteloze knieval voor het Engels?

NS-slogan

RONALD BOKHOVE - GOUDA

Op de site van de NS (of van NS, zoals het bedrijf zelf zegt) werd begin januari aangegeven dat de 'Intercity direct'

als vervanger van de falende Fyra een langere naam heeft, maar dat de reistijd daarentegen niet langer is. Taalkundig werd dat aangeprezen met het tenenkrommende "Een langere naam, de reistijd niet", waar 'De naam is langer, de reistijd niet' meer voor de hand ligt. Op de website van NS Hispeed is dit inmiddels gecorrigeerd.

Super

PETER KRAFT - LEEUWARDEN

Al jaren erger ik me aan het te pas en te onpas gebruiken van het woord *super*. Een mooi voorbeeld hiervan kwam ik tegen bij de kassa van de supermarkt. Een jongeman van achter in de twintig was aan het afrekenen, en de caissière gaf hem zijn wisselgeld terug. De jongeman nam het aan, waarbij hij zei: "Super!" Verbijs-

terd vroeg ik mij af wat hier 'super' aan was. Toen ik van mijn verbijstering bekomen was, was de jongeman al verdwenen.

Lokalen

LEO REIJNEN - IJSSELHAM

Reisbureau Karin's Choice wijst er in een radioreclame op hoe prettig het is om als vakantieganger "lekker tussen de lokalen" te komen. Dan denk ik altijd: tussen klaslokalen of stemlokalen?

Uitliften

GER ELSKAMP - HAARLEM

Hoe omschrijf je de handeling die je uitvoert als je slappe pasjes (lidmaatschappen e.d.) van het briefpapier moet trekken? Stichting Vrije

Recreatie doet het zo: "hier om buigen en uitliften". *Uitliften*, wat is dat voor een woord? Dat is toch geen Nederlands? Neem dan de Vereniging Natuurmonumenten, die begrijpt het wél: "hier om buigen en lostrekken". Zo simpel kan het zijn ... <

Moet je het pasje 'uitliften'?

Gesignaleerd

Opjes

LISET JANSSEN - MAASBREE

Mijn liefste nieuwe woord van dit moment is: *opjes* in de betekenis 'kleine opwaartse bewegingen maken met grond oefeningen bij aerobics'.

Opdoeken

L. ZIJDERVELD - VELD

In een artikel in *De Gelderlander* (over de Oversteek, de nieuwe brug bij Nijmegen) stond deze zin: "Maar deze traan werd snel opgedoekt" – een origineel gebruik van *opdoeken*. Dat werkwoord betekent normaal gesproken immers 'opheffen', 'wegdoen', maar in de context van tra-

nen die weggeveegd worden, komt de betekenis van *doek* opeens weer om de hoek kijken.

Met iemand nemen

WIETZE VAN SCHAGEN - RUINEN

Laatst zag ik in de rubriek 'Achterwerk' van de *VPRO Gids* een – voor mij – fonkelnieuw gebruik van het werkwoord *nemen*: "Ik zou niet met hem nemen, want ik heb ook een beste vriend die op me is." *Nemen* in de betekenis van 'verkering nemen' dus? Een korte zoektocht op internet leverde meer voorbeelden op:

- Zou je met iemand nemen als je weet dat diegene is vreemdgegaan?

- Ik mag zeg maar alleen met iemand nemen die hetzelfde geloof heeft als ik.
- Ik zou niet met iemand nemen die rookt!

Is hier sprake van een nieuw verschijnsel of loop ik een beetje achter?

Geloven

BOB MOLENAAR - DEN HAAG

Nederlanders worden steeds 'geloviger'. Onlangs zag ik daar weer een mooi voorbeeld van: "Energy Guards gelooft dat mensen recht hebben op een mooie en gezonde leefomgeving". Vroeger werd in zo'n geval het woord *vindt* gebruikt. Google leert ons dat dit verschijnsel vaker voorkomt:

- De commissie gelooft dat de betrokken spelers de morele plicht hebben om deze strijd te steunen.
- Omdat wij geloven dat elk kind recht heeft op een gelukkige, vrolijke en liefdevolle moeder, zelfs als ze een manager is!

Slaapsteler

MARLOES DE VRIES - STEENWIJK

In *De wereld draait door* werd onlangs een woord gebruikt dat bij Matthijs van Nieuwkerk en ook bij mij nog niet bekend was: *slaapsteler*. Een 'slaapsteler' is een boek dat zó mooi is dat je het niet kunt weggleggen als je eigenlijk moet gaan slapen. <

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aan-
dacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Kind aan huis

“Ik ben er kind aan huis, en ik vind natuurlijk dat de Engelenbak nooit mag sluiten.” Dat zei cabaretier George Groot toen eind 2012 bekend werd dat het Amsterdamse theater zijn deuren moest sluiten. Waar komt die uitdrukking *kind aan huis* vandaan? Als je ergens kind aan huis bent, kom je er vaak en voel je je er helemaal thuis. *Kind aan huis* was de titel van een comedyserie uit 1997, waarin Arthur en Connie van der Linden uitzien naar het moment dat hun vier kinderen de deur uit zijn. Maar telkens komt het kroost over de vloer, en ook de burens Vera en Herman vallen voortdurend binnen. De titel van het tv-programma speelt met de letterlijke en de figuurlijke betekenis, want niet alleen de kinderen, ook de burens zijn ‘kind aan huis’.

Kerkliederen

Kind aan huis komt veelvuldig voor in kerkliederen, bijvoorbeeld in het doopgezegd ‘Heer, een nieuw geboren kind’: “zingend voelen wij ons thuis, zijn wij bij U kind aan huis.” En het kerklied ‘God wil een tempel bouwen’ (tekst: Henk Jongerius) eindigt met: “Mensen die Hem vertrouwen, worden er kind aan huis.” Hier wordt gezinspeeld op het verhaal van Jezus, die als kind met zijn ouders een pelgrimstocht naar Jeruzalem maakt, en alleen in de stad achterblijft. Als Jozef en Maria hem na enkele dagen wanhopig zoeken aantreffen in de tempel, vraagt hij: “Waarom hebt u naar me gezocht? Wist u niet dat ik in het huis van mijn Vader moest zijn?” (Lucas 2:49). *Kind aan huis* is evenwel niet bijbels: in de Bijbel komt de uitdrukking niet voor.

De herkomst van *kind aan huis* ligt verrassenderwijs in de zuigelingenverzorging. In de negentiende eeuw vonden veel jonge moeders uit de goeie burgerij het bezwaarlijk om hun baby zelf de

borst te geven. Welgestelde vrouwen veroorloofden zich de luxe van een ‘min’. De min, ook ‘zoogster’ of ‘zoogvrouw’ geheten, gaf tegen betaling borstvoeding. In kranten van toen vinden we advertenties als:

- Eene BURGER VROUW presenteert haren dienst om een Kind aan Huis te laten Zuigen. (*Middelburgsche Courant*, 6 juli 1816)
- Men verlangt ten spoedigste eene Gezonde MIN, bij voorkeur zonder Kinderen, welke genegen is een Kind aan huis te nemen. (*Algemeen Handelsblad*, 12 februari 1839)

Het baby’tje kreeg vaak de borst bij de min thuis, oftewel: ‘aan huis’. In deze vroege vindplaatsen vormen *kind* en *aan huis* nog geen vaste verbinding; de plaatsbepaling *aan huis* is nog afhankelijk van *nemen* of *laten zuigen*. In de loop der tijd wordt het werkwoord weggelaten:

- (...) eene MIN welke gaarne een Kind aan Huis had ter zuiging. (*Algemeen Handelsblad*, 8 december 1843)
- Er biedt zich aan: Eene GEZONDE MIN, van de Protestantsche Godsdienst, 5 weken oud-Kraams en overvloedig Zog hebbende; liefst het Kind aan Huis. (*Algemeen Handelsblad*, 9 maart 1844)
- Er biedt zich aan een gehuwde Vrouw, gezond gestel, 3 weken oud kraams, als Loopmin of een Kind aan huis. (*Algemeen Handelsblad*, 14 augustus 1885)

Figuurlijk

In de tweede helft van de negentiende eeuw vinden we de eerste voorbeelden van figuurlijk gebruik. Zo schrijft A.L.G. Bosboom-Toussaint in haar roman *De vrouwen van het Leicestersche tijdperk* (1849-1850): “is niet Wijndruk Rueel dezelfde jonkman, die in ’t verleden jaar hier was bijkans als een kind aan huis”. De woorden *bijkans als* verlenen de zegswijze nog het karakter van een vergelijking. Maar weldra wordt het voegwoord *als* weggelaten:

- ... na een uur door de [vreemde] stad te hebben rondgewandeld, is men er kind aan huis. (*Algemeen Handelsblad*, 16 juni 1882)
- In de meeste onzer groote cafés en op ons redactie-bureau is hij [een bekende Amsterdammer] kind aan huis. (*De Tijd*, 17 september 1899)

Kind aan huis is hier al de vaste verbinding met de moderne betekenis. Maar in de geschreven of plechtige gesproken taal van omstreeks 1900 was de nieuwe zegswijze nog niet helemaal ingeburgerd. In 1902 werd een toespraak op de jaarvergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde geopend met de zin: “Wie door studie en persoonlijke smaak de grensbewoner is geworden van tweeërlei taalgebied (...) ‘als kind aan huis’, gelijk men zegt, dien bezorgt het leven telkens allerlei genoegens.” De uitdrukking is hier tussen aanhaalingstekens geplaatst en voorzien van het toevoegsel “gelijk men zegt”. Leidse letterkundigen waren vroeger soms voorzichtigte mensen. <

Advertentie voor “een Kind aan Huis ter zuiging” in *Algemeen Handelsblad*, 1843.

Gevr. & aangeb.

WNT te koop

Facsimile-herdruk van *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Gebonden. Compleet: 44 banden. T.e.a.b. 070 - 356 12 20

Tekstcorrectie

Mettenta. Keurig nauwkeurig tekstadvies voor een duidelijke boodschap zonder taalfouten. www.mettenta.com

Gezocht:

Morfologisch handboek van het Nederlands. Een overzicht van de woordvorming (1993, Sdu) van Wim de Haas en Mieke Trommelen. chris.lochy@telenet.be

Handboek WordPerfect gezocht

T.e.a.b.: Trudy Reisner, *Het complete handboek Corel WordPerfect* 2000 versie (= WP9), 764 pp., ISBN 90-395-1372-4, uitg. Academic Service, Schoonhoven. jcvaneijbergen@xs4all.nl

Gratis jaargangen *Onze Taal*

1961 t/m 1979, enkele nrs. ontbreken. Af te halen in Brussel of tegen betaling van verzendkosten. wgalle@supereva.it/+32 2 375 00 20

Gratis jaargangen *Onze Taal*

2000 t/m 2002 en 2005 t/m 2010. Af te halen in Wijk bij Duurstede. 0343 - 57 66 81

Gratis jaargangen *Onze Taal*

Jan. 1999 t/m dec. 2006. Op afspraak af te halen in Breda. Roel Veldwijk. 06 - 51 59 37 59

Gratis jaargangen *Onze Taal*

Vanaf jan. 2005 t/m dec. 2010. Af te halen in Echt. 0475 - 48 21 78

Oude jaargangen *Onze Taal*

Leuk leesvoer. Jaargangen 1975-1983. Gratis af te halen bij *Onze Taal* of tegen verzendkosten. 070 - 356 12 20

20 jaargangen *Onze Taal*

Jaargangen 1963-1983 *Onze Taal*, compleet. Gratis af te halen bij *Onze Taal* of tegen verzendkosten (stapel van 8 cm). 070 - 356 12 20

Gratis jaargangen *Onze Taal*

1998 t/m 2011 (2004 gedeeltelijk) Af te halen Den Haag-Zuid. 070 - 367 49 72

Geef uw advertentie door via kortjes@onzetaal.nl. Tarieven per regel (35 tekens): particulieren € 5,- (tenzij iets belangeloos wordt aangeboden, dan gratis); non-profitorganisaties € 10,-; bedrijven en professionals € 20,-. Lengte: min. twee en max. zes regels tekst (kopje is gratis). Meer info en voorbeelden? Zie: www.onzetaal.nl/kortjes.

ANTWOORDEN TAALTEST

(zie pagina 81)

A. Spelling

1. c. gletsjer
2. c. penitentieaire inrichting
3. a. weliswaar

B. Woordenschat

1. a. adem
2. b. gewijde olie
3. a. Indiase pannekoek
4. a. beter maken

C. Zoek de fouten

1. *executeur, teraardebestelling, chic.*
2. *ondercuratelestelling, financieel, heen gaan.*

D. Extra

Het maken van een koord met een klosje of kurk met bovenop vier spijkers heet punniken (of kurkjebreien).

Matthias Giesen

Dat wist zij nooit bij poëzie, of het alleen maar mooi klonk, of dat er werkelijk betekenis in school.

Nieuwe streektaalfunctionaris Groningen

Foto: Paulien de Winter

Eline Brontsema: nieuwe streektaalfunctionaris Groningen.

Groningen heeft een nieuwe streektaalfunctionaris: Eline Brontsema (25 jaar). Brontsema, van huis uit filosofe, werkte al enige tijd samen met Siemon Reker, die maar liefst dertig jaar streektaalfunctionaris voor het Gronings was.

Wat doet een streektaalfunctionaris eigenlijk?

“Die heeft twee belangrijke taken: onderzoek verrichten naar de streektaal, en ook: de belangstelling ervoor vergroten en het gebruik ervan stimuleren, bijvoorbeeld door erover te publiceren en erover te vertellen tijdens lezingen en andere bijeenkomsten. Het

al langer langer lopende onderzoek naar het Gronings dat wij uitvoeren, heet ‘Vraag&Antwoord’. Eens in de twee maanden kunnen Groningssprekenden een vragenlijst over hun taal invullen op www.hetverhaalvanhetgronings.nl. Daar doe ik verslag van op RTV Noord, in het *Dagblad van het Noorden* en op onze website (rug.nl/let/bgtc). De streektaalfunctionaris is hier in dienst bij de Rijksuniversiteit Groningen en wordt gefinancierd met geld van de provincie. Samengevat: een streektaalfunctionaris heeft de leukste taak ter wereld en wordt er nog voor betaald ook.”

Gaat u andere accenten leggen dan uw voorganger Siemon Reker?

“Het is mij er niet zozeer om te doen me duidelijk te onderscheiden van mijn voorganger, maar natuurlijk zijn er nu wel andere mogelijkheden dan bijvoorbeeld tien jaar geleden. In de jaren tachtig werkte Siemon Reker aan een vergelijkbaar onderzoek, maar dan met behulp van papieren vragenformulieren die deelnemers konden invullen en terugsturen – iets bewerkelijker dan tegenwoordig, nu alles digitaal gebeurt.”

Wat moet de rest van Nederland écht weten van het Gronings?

“Het Gronings kent veel taalvariatie en is alleen al daarom een fantastisch onderwerp voor onderzoek. Dit jaar publiceerde ik samen met Siemon Reker *Asjeblieft!*, een boekje over Groninger tussenwerpsels, zoals *mien laive tied*, *och heden* en *laive schepsel*, samengesteld uit inzendingen voor Vraag&Antwoord en oudere bronnen als toneelstukken, woordenboeken en tijdschriften. Ik hoop dat *Asjeblieft!* kan laten zien dat het Gronings aan de ene kant voor veel mensen de taal van alledag is en dat het tegelijkertijd een onderwerp is waar nog zo veel over te vertellen is.”

Taalrel na uitreiking Vlaamse muziekprijzen

“Beste Nederlandstalig zal in ieder geval ni veu Natalia zen.” Het was een van de vele tweets die op 8 februari vanuit Vlaanderen de wereld werden ingestuurd. Op de Vlaamse VRT presenteerde de populaire zangeres Natalia op dat moment de uitreiking van de MIA's, de prijzen voor de beste muziek van het voorbije jaar. Alleen deed ze dat niet in het Standaardnederlands, zoals de VRT voorschrijft, maar in het Kempische dialect.

De boze reacties die haar ten deel vielen, tot in de politiek aan toe, staan in een lange traditie. Al jarenlang wordt

er geklaagd over de toenemende invloed van Vlaamse dialecten op het Standaardnederlands, die leidt tot een variant die ook wel ‘tussentaal’ genoemd wordt.

Onlangs was die onvrede in Vlaanderen zelfs aanleiding tot een officiële petitie die pleit voor beter onderwijs in het Standaardnederlands en voor een “sterkere taaleenheid” tussen Nederland en Vlaanderen. Niet iedereen was het hiermee eens. Taalkundigen die zich in de discussie mengden, wierpen tegen dat taal zich niet laat leiden door iets als een petitie, en dat het uiteengroeien van het

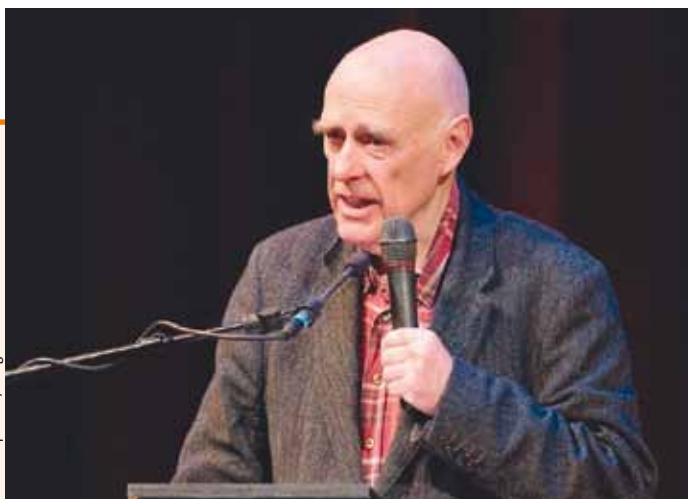
VRT

De Vlaamse zangeres Natalia: prijsuitreiking in dialect.

Nederlands en het Vlaams komt doordat de Nederlanders en de Vlamingen ook op andere fronten meer hun eigen weg gaan. Zo'n 4000 mensen lieten zich niet weerhouden door die argumenten, en tekenden de petitie.

De Vlaamse oproep trok intussen het boetekleed aan: “De VRT heeft Natalia niet in de

juiste rol ingezet. Dat erkennen we”, aldus VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx. “We weten dat de kijkers van experts geen perfecte taal verwachten, maar van presentatoren wel.” Mensen als Natalia mogen dus nog wel praten op de VRT, maar alleen “in een rol die beter bij hen past”.

Opderlandicus Hugo Brandt Corstius overleden

Op 28 februari is op 78-jarige leeftijd taalwetenschapper en wiskundige Hugo Brandt Corstius overleden. Als columnist en polemist leverde hij eigennuttig en geregeld ook controversieel commentaar op zo ongeveer alles wat zich voordeed. Hij deed dat in tientallen gedaanten, zoals Piet Grijs, Stoker, Raoul Chapkis, Victor Baarn en Maaïke Helder.

Als taalkundige publiceerde Brandt Corstius vooral onder het pseudoniem Battus. Zijn creatieve en volstrekt oorspronkelijke kijk op taal kwam tot uiting in boeken als *Rekenen op taal* (1983) en *De encyclopedie* (1978). Dat laatste bevat onder meer woorden voor zaken die nog niet

benoemd zijn, zoals *zwok*: “voorwerpje in schoen dat er niet meer is als schoen is uitgetrokken”.

Maar de meeste taalkundige roem verwierf Brandt Corstius met het door hem nauwkeurig in kaart gebrachte ‘Opderland’ – “Nederlands met vakantie”, zoals hij het noemde. In *NRC Handelsblad*, *Vrij Nederland* en *Onze Taal* publiceerde hij palindromen, klinkerstapels, isogrammen en wat dies meer zij, die in 1981 terechtkwamen in het standaardwerk *Opderlandse taal- & letterkunde* – in 2002 heruitgegeven als *Opderland*!

In het volgende nummer staan we uitvoeriger stil bij Hugo Brandt Corstius en zijn Opderland.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Moeten stormen een naam krijgen?

Als stormen in Nederland en België al een naam krijgen, dan gebeurt dat ad hoc. Zo werd de storm van 5 december 2013 al snel de ‘sinterklaasstorm’, maar er zijn geen regels voor. In andere landen bestaat wél de traditie om iedere storm te benoemen. De Amerikanen doen dat al sinds de Tweede Wereldoorlog, waarbij het natuurlijk wel gaat om de – bepaald niet kinderachtige – Caraïbische orkanen. Maar in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk krijgen ook minder krachtige stormen tegenwoordig een naam. Moeten wij onze stormen niet ook eens van namen voorzien? Zevenhonderd mensen maakten hun mening kenbaar:

JA, ER MOETEN NEDERLANDSE NAMEN KOMEN

24%

JA, MAAR LATEN WE EUROPESE NAMEN VERZINNEN

16%

NEE, NAMEN ZIJN ONZIN

60%

U wilt in meerderheid dus geen namen, al was het alleen al omdat onze stormen daarvoor te weinig voorstellen. Interessant is nog dat de stemmers die wél voor stormnamen voelen, verdeeld

zijn over de vraag of dat een nationale (Nederlandse) naam moet zijn, dan wel een Europese naam. Waarbij die laatste als voordeel heeft dat die minder misverstanden uitlokt.

Foto: Dokum, regio Noordoostfriesland.nl

AGENDA

3 april Rijswijk: Donderbommeldag; lezing over het taalgebruik van Marten Toonder, door Pim Oosterheert.

10 april Heel Nederland: Dag van de Duitse taal; actiedag ter bevordering van het Duits als schoolvak.

12 april Amersfoort: finale Nationale Leesvertelwedstrijd in gebarentaal.

24 april Leiden: Kiliaanlezing over Nederlandse leenwoorden in het Engels, door Philip Durkin van de Oxford English Dictionary.

5 juni Driebergen: Tekstnetwerken 2014; evenement voor tekstprofessionals; thema: beeldende tekst.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

“We richten ons meer op de woorden waarvan de spelling een probleem vormt. (...) Ons doel is om gebruikers makkelijker de moeilijke woorden te laten vinden.”

Johan Van Hoorde van de Nederlandse Taalunie over het papieren Groene Boekje, dat in 2015 verschijnt en dat teruggebracht zal worden van ruim 100.000 naar ongeveer 50.000 woorden.

Aanbiedingen voor lezers

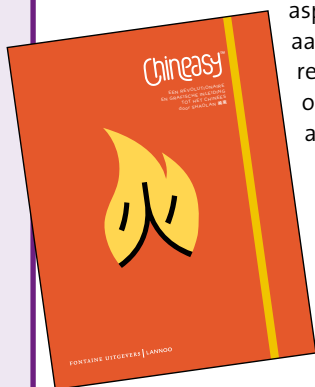
Chinees leren

Chinees schrift bestaat uit karakters die op een wat abstracte manier de werkelijkheid weergeven. Dat is ook een belangrijk hulpmiddel wanneer je je het schrift probeert eigen te maken. Als je in het karakter voor 'mond' ook echt een mond herkent, blijft dat karakter makkelijker hangen. ShaoLan, een Engelse van Taiwanese afkomst, ontwierp een lesmethode die hier gebruik van maakt: *Chineasy*. Ze benadrukt het visuele

aspect van Chinees schrift door extra aandacht aan de bij de karakters behorende afbeeldingen te besteden. Met oogstrelende illustraties – zie ook het artikel op blz. 88. Verschijnt eind mei.

**Toegestuurd voor
€ 19,95**

Chineasy is een uitgave van Fontaine Uitgevers (ingenaaïd, 192 blz.). Prijs: € 19,95. België: € 25,75. Het boek wordt u na verschijning eind mei toegezonden. Bestelcode: *Chineasy*.

Aap-noot-mies

Veel oudere mensen hebben nog leren lezen met leesplankjes, waarvan dat met *aap-noot-mies* het bekendste is. Ze zijn er in allerlei varianten, en niet alleen voor kinderen: in dialect, humoristisch, ondeugend of scabreus – telkens met verschillende woorden en plaatjes. Dichter-ontwerper Leonie Robroek verzamelde er zo'n tweehonderd, en vorig jaar besloot ze haar collectie te presenteren in een mooi uitgevoerd, kleurrijk boek, "een permanente tentoonstelling van leesplankjes van de 18de eeuw tot 2013". Van elk plankje worden de maker, de herkomst en dergelijke vermeld.

Toegestuurd voor € 29,50

Aap-bis-zjwaam is verschenen bij Leon van Dorp Uitgeverij (gelijmd, 204 blz.). Prijs: € 29,50. België: € 35,70. Bestelcode: Leesplankjes.

Alledaagse etymologie

Wat heeft *ladderzat* met een ladder te maken? Waarom heet een verdieping niet een 'verhoging'? Heeft er ooit een Aagje bestaan die heel nieuwsgierig was? Wie was dat dan? En waar zitten je 'lurven'? Deze en 96 andere vragen worden beantwoord in het boekje *Waar komt pindakaas vandaan?* Het is gemaakt door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie en het Genootschap Onze Taal. Zij bundelen hierin hun grote kennis op het gebied van woorden – én vooral ook hun ervaring in het helder en toegankelijk presenteren daarvan. Nu al tweede druk!

Toegestuurd voor € 9,95

Waar komt pindakaas vandaan? is een uitgave van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie en het Genootschap Onze Taal (gelijmd, 124 blz.). Prijs: € 9,95. België: € 12,50. Bestelcode: Pindakaas.

Opbergmap Onze Taal

Stevige opbergmap met groene linnen buitenkant voor het opbergen van twee jaargangen *Onze Taal*. De rug en de voorkant zijn voorzien van het logo van het genootschap. De tijdschriften worden aan de binnenzijde van de map bevestigd met behulp van bijgeleverde boekspelden.

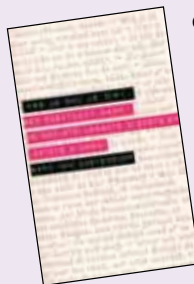

Eén map: € 13,50 inclusief porto; iedere volgende map € 7,50 / afhaalprijs € 7,50

De opbergmap van *Onze Taal* kost € 13,50 (plus € 7,50 voor iedere volgende map). België: € 18,50 (plus € 7,50 voor iedere volgende map). Bestelcode: Opbergmap.

Heb je nou je zin!

Een mens zegt iedere dag misschien wel vierduizend zinnen, maar de meeste daarvan zijn alweer vergeten voor ze goed en wel uitgesproken zijn. Toch zijn die zinnen heel belangrijk, want daarmee krijgen we grip op de wereld om ons heen. Taalkundige Marc van Oostendorp speurt in zijn toegankelijk geschreven boek *Heb je nou je zin!* naar het wezen van de zin: 'Wat is een mooie zin?', 'Hoe maak je een zin?' en 'Waarom hebben bijna alle zinnen, overal ter wereld, een onderwerp en een gezegde?' Op die vragen gaat hij in aan de hand van mooie zinnen, mislukte zinnen, religieuze formules en tweets, waarbij zowel theorieën uit de moderne taalwetenschap als adviezen van oude schoolmeesters voorbijkomen. Een onderhoudende en leerzame zoektocht.

Toegestuurd voor € 17,50

Heb je nou je zin! is een uitgave van Prometheus / Bert Bakker (gelijmd, 186 blz.). Prijs: € 17,50. België: € 23,25. Bestelcode: Zin.

BESTELINFORMATIE

U kunt de boeken e.d. bestellen door overmaking van het bedrag op een van onderstaande rekeningen o.v.v. de bestelcode en uw lidnummer of adres. Genoemde prijzen gelden voor Nederland dan wel België. Toezending gebeurt zonder verdere kosten.

Nederland: IBAN: NL53 INGB 0004 2659 02 van het Genootschap Onze Taal in Den Haag. / **België:** postrekening BE97 0001 6355 6649.

Overige landen: prijs en bestelinformatie op aanvraag bij het secretariaat (administratie@onzetaal.nl).

Levertijd: zeven tot tien dagen.

Naam Gerard J. van der Hoek.
Woonplaats Almere-Haven.
Geboren 22 september 1925 in Den Haag.
Beroep Museumpedagoog. In eerste instantie verrichtte ik publieksonderzoek in het Haags Gemeentemuseum, dat het onderzoek in 1956 publiceerde onder de titel *Bezoekers bekeken*. Dat leidde in 1958 tot een educatieve baan bij het Van Abbemuseum in Eindhoven, later in het Gemeentemuseum Arnhem en tot slot in het Rijksmuseum. Was daar bijna 25 jaar hoofd van de educatieve afdeling, tot mijn pensionering in 1990.
Partner, kinderen In 1948 – en nog steeds – getrouwd met Emma van Eijk (1926). Hebben twee dochters: een germanist (1955) en een graficus (1959).
Opleiding Kweekschool Haags Genootschap, m.o. sociale pedagogiek in Amsterdam.

Hobby's/vrije tijd Muziek, klassiek viool en jazz-vibrafoon. We maakten en maken thuis veel muziek, met ons 'huistrio': moeder achter de vleugel, dochter op fluit, en op viool: ik-de-vader. Die ook hockey speelde.
Onze Taal-lid sinds 1990.
Waarom werd u lid? Toen ik met pensioen ging, ben ik voor het Rijks blijven werken, tot op de dag van vandaag. Maak voor de bibliotheek samenvattingen van artikelen uit *The Rijksmuseum Bulletin* en uit *Aziatische Kunst*. Omdat daarbij taal en begrippenformulering een voorname rol spelen, leek het me goed daarbij gestuurd te worden door *Onze Taal*.
Andere tijdschriften Te hooien te gras over beeldende kunst. *Vrij Nederland*.
Krant *De Volkskrant*.
Televisie VPRO, Brava nl klassiek. Kijk en luister bij voorkeur naar instrumentale programma's; ben niet zo van zang.

Radio Dus ook alleen als er muziek op is.
Boek Heb Gerrit Krol compleet. En gelezen.
Website Geniet van de websites van mijn dochters: www.poezie-in-beweging.nl en www.voor-elkaar.net.
Wat leest u het eerst in Onze Taal? Geen vaste volgorde.
Wat zelden? 'Taaltest' en 'Aanbiedingen voor lezers'.
Welke taalonderwerpen boeien u het meest? Geen voorkeur.
Favoriete Onze Taal-artikel 'Reacties' en 'Vraag en Antwoord'.
In welk opzicht is Onze Taal veranderd sinds u lid werd? Vond de wat minder jolige opmaak van vroeger aantrekkelijker.
Aantrekkelijkste taaltrend Ken er te weinig om een voorkeur te kunnen uitspreken.
Ergerlijkste taaltrend Oudjes die meegaan met taalgebruik van de jeugd: 'Doei!'

Foto: Michiel van Nieuwkerk

Verbeterd u iemands taalgebruik weleens? Ja, ouwe schoolmeester, nietwaar?
Welke taalfout maakt u stiekem bewust tóch? Stiekem bewust: geen.
Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? Niets, doet de taal zelf wel.
Beste taalgebruiker Ken er te weinig om te kunnen oordelen.
Lelijkste woord *Musea*.
Mooiste woord *Museums*. Heb het daarover gehad op het Onze Taal-congres van 1997 (zie: 'Zeepkistdiscussies [2]: *museums* versus *musea*' in het 2/3-nummer van 1998). <

Woordpost vijf jaar

TAALADVIESDIENST

Flagrant, hovaardig, kanaat, sjechita, verwulfsel – vijf niet heel gebruikelijke woorden die toch zomaar in de krant hebben gestaan. Maar wat betekenen ze?

De e-mailnieuwsbrief *Woordpost* licht twee keer per week een niet-alledaags woord toe dat recent in de media gebruikt is. De betekenis, de uitspraak, de gebruikscontext en de herkomst van het woord worden in kort bestek besproken.

Vijf jaar geleden, op 7 april 2009, verscheen de eerste aflevering van *Woordpost* (over het woord *grunge*). Inmiddels zijn er vijfhonderd moeilijke woorden besproken. Op Woordpost.nl zijn ze allemaal terug te vinden.

Jubileumprijsvraag

We vieren het jubileum met een kleine prijsvraag. Welk woord uit het rijtje links past bij welke betekenis uit het rijtje rechts?

1. apaiseren	a. bedingen
2. epateren	b. (be)spotten
3. mitigeren	c. kalmeren
4. railleren	d. overdonderen
5. stipuleren	e. verzachten

Mail uw antwoord naar redactie@woordpost.nl (of stuur die per post naar de redactie), o.v.v. 'jubileumprijsvraag' en uw naam en adres. Onder de goede inzenders verloten we tien taalboekjes. <

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Taalhulpboeken

De 'Beter in ...'-reeks van uitgeverij Academic Service bestaat uit praktische taalhelpboeken gericht op hbo-studenten. Vorig jaar verschenen er al twee delen die de student helpen zijn schrijfvaardigheid en zijn spelling te verbeteren, en onlangs is de reeks aangevuld

met boeken over het schrijven van e-mails, over rapporteren, en over gesprekstechnieken. De uitgaven bieden "een maximum aan direct toepasbare tips en voorbeelden" en "oefeningen die dicht bij de eigen praktijk staan". Op internet zijn nog aanvullende oefeningen te vinden.

- *Beter in gesprekstechnieken* van Marika van den Berg en Yvette Molin kost € 24,95 (ingenaaid, 150 blz.). ISBN 978 90 395 2760 3
- *Beter in rapporteren* van Manon Rundervoort en Eric Tiggeler kost € 24,95 (ingenaaid, 120 blz.). ISBN 978 90 395 2734 4
- *Beter in e-mails schrijven* van Manon Rundervoort en Eric Tiggeler kost € 24,95 (ingenaaid, 104 blz.). ISBN 978 90 395 2731 3

Katwijk

Jaap van der Marel is een kenner van de historie en de taal van de Zuid-Hollandse bad- en

vissersplaats Katwijk aan Zee. Hij schreef al boeken over uitdrukkingen uit zijn woonplaats en over hoe het daar was in de jaren vijftig en zestig. En sinds 2009 gaat hij in *De Katwijksche Post* in op bijzonderheden en eigenaardigheden van het

'Katteks', het plaatselijke dialect. Die stukjes zijn nu gebundeld in *Op z'n Katteks ezàd*. Ze gaan over karakteristieke woorden, over uitspraak, over invloeden van buitenaf, over oude maten en gewichten en wat al niet. En als extra vertelt Van der Marel het sprookje van Roodkapje op z'n Katwijks ("Maer òpoe, wat hè-je 'n gròte, skààrepe tande?").

Op z'n Katteks ezàd is een uitgave van Primavera Pers en kost € 9,50 (gelijmd, 87 blz.). ISBN 978 90 5997 163 9

Groningse tussenwerpsels

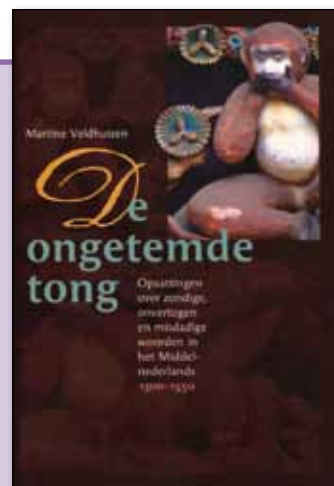
Hoogleraar Groninger taal en cultuur Siemon Reker was tot voor kort ook streektaalfunctionaris voor het Gronings. Zijn afscheid (zie ook de rubriek 'Tamtam') viel samen met het dertigjarig bestaan van deze functie, en ter gelegenheid van dat jubileum stelde hij met zijn opvolgster Eline Brontsema het boekje *Asjeblieft!* samen, over Groninger tussenwerpsels van vroeger en nu. Tussenwerpsels, oftewel uitroepen die een emotie uitdrukken maar die geen grammaticale functie hebben, vormen "het rommelhok van de taalkunde", met daarin allerlei taaluitingen als de woordjes *eh* en *tsja*, krachttermen, groetwoorden, klanknabootsingen,

Zonden van de tong

In de Middeleeuwen heerste het besef dat sprekers hun tong in bedwang dienden te houden, om te voorkomen dat ze anderen (en daarmee zichzelf) schade zouden berokkenen. Het was zelfs zo dat "de zonden van de tong" – zoals vleien, kwaadspreken, pochen, liegen, beledigen en vloeken – in die tijd wel als de achtste hoofdzonde werden gezien.

Mediëviste Martine Veldhuizen bekijkt in *De ongetemde tong*, de handelseditie van haar proefschrift, de middeleeuwse denkbeelden over de schadelijkheid van het gesproken woord. Ze doet dat vanuit een hedendaags perspectief dat ze ontleent aan taalfilosofen als John Searle, die zich richten op taal als handeling. Voor haar onderzoek analyseerde ze religieuze, ethische en juridische teksten die gaan over respectievelijk "zondig, onvertogen en misdadig" taalgebruik. De eindconclusie is dat er duidelijke overeenkomsten te ontdekken zijn in de manier waarop in deze drie domeinen over schadelijk taalgebruik gedacht werd: de tong dient in toom gehouden te worden, want zelfs een kort ogenblik van onoplettendheid kan grote schade veroorzaken. Dat klinkt weinig opzienbarend, maar Veldhuizen zegt met haar onderzoek bij te dragen aan "het besef van het enorme opbouwende maar vooral destructieve potentieel van gesproken woorden".

De ongetemde tong. Opvattingen over zondige, onvertogen en misdadige woorden in het Middelnederlands (1300-1550) is verschenen bij Uitgeverij Verloren en kost € 22,- (ingenaaid, 198 blz.). ISBN 978 90 8704 410 7

verzameld en ingeleid is verschenen bij In Boekvorm Uitgevers en kost € 9,50 (ingenaaid, 104 blz.). ISBN 978 90 77548 98 1

En verder

- *Help, hoe zat het ook alweer?* van voormalig onderwijzer Bert Hanekamp. Boekje gericht op middelbare scholieren met "de belangrijkste dingen die je op de lagere school geleerd hebt, maar die wat weggezakt zijn". Naast rekenen en geschiedenis komen er ook taalonderwerpen aan bod, zoals d/t-regels, zinsontleding en leestekens. Boekscout, € 14,95 (gelijmd, 86 blz.). ISBN 978 94 620 6969 5

dooddoeners en clichés. In *Asjeblieft!* gaat Reker in op de verschillende verschijningsvormen van het tussenwerpsel en worden enige honderden Groninger tussenwerpsels geïnventariseerd – van *ach*, *adjuus* en *bliksies* tot *zekerwoar*, *zoezend* en *zunde*.

Asjeblieft! Groninger tussenwerpsels uit 2013 en vroegere bronnen

illustraties: Josje van Koppen

Woordweetje

Waarom heet een sinaasappel 'sinaasappel'?

Sinaasappels kwamen vroeger altijd uit China. Toen schreven mensen *China* soms nog als *Sina*. *Sinaasappel* betekent dus eigenlijk 'China's appel' of 'appel uit China'.

Weet je welk volk de sinaasappels het eerst naar Europa haalde? Dat waren de Portugezen. In sommige landen noemen mensen een sinaasappel daarom een 'portocal'.

Met het woord *sinaasappel* kun je ook een leuk testje doen. Schrijf het op een papiertje, en vraag iemand om het uit te spreken. Zegt die persoon 'Sinaasappel'? Dan is het waarschijnlijk iemand uit Nederland. Zegt hij 'siNAASappel'? Dan is het vast een Belg.

Post

Ik ben Bas en zit in groep 7 van de basisschool. Mijn beste vak is gym. Daar heb ik een *U* voor. De *U* van uitstekend. Voor taal heb ik een *V* van voldoende.

Toen ik in groep 5 zat ben ik getest in Den Haag. Ik had dyslexie. Mijn vader zegt 'woordblind', maar daar heb ik nog nooit van gehoord. Ik heb bijles gehad. Elke woensdag. Toen moest ik vooral klanken leren: e klinkt als *u* in grote. Aan het eind kreeg ik een diploma.

Nu lees ik elke avond een kwartier uit een boek. Dat moet. Mijn lievelingsboek is *Koning van Katoren*. Maar ik hou ook veel van de *Donald Duck*. Dat is toch ook lezen?

Bas wint hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil je zelf ook iets schrijven over woorden, zinnen of het Nederlands? Stuur dan een e-mail naar taaltje@onzetaal.nl. Stuur je wel je adres, je leeftijd en een foto mee? Dank je wel!

Mop

Leraar tegen leerling: 'Ken jij Frans?'
'Ja, meneer, Frans is mijn oom.'
'Nee, dat bedoel ik niet. Spreek jij Frans?'
'Ja, meneer, elke zondag als hij bij ons op bezoek komt.'
'Nee, dat bedoel ik ook niet! Versta jij Frans?'
'Ja, meneer, maar dan moet hij wel Nederlands praten.'

1D leert kinderen de letter u

Zouden de bandleden van One Direction eigenlijk liever meester zijn geworden dan popster? Het lesgeven gaat hun in ieder geval goed af. Voor de Amerikaanse *Sesamstraat* maakten de zangers een liedje over de letter *u*.

Voor het kleuterprogramma herschreef de Brits-Ierse popgroep hun hit 'What Makes You Beautiful' en maakten daar 'What Makes U Useful' van. In het Engels spreek je de letter *u* uit als 'you'. Samen met een paarse, swingende *u* leren de bandleden de kleine kijkers allemaal woorden met deze letter. Beroemdheden als Usher, Michelle Obama en Justin Bieber kwamen al eerder langs in *Sesamstraat* om te helpen bij het leren van het alfabet.

Op www.kidsweek.nl/useful kun je een stukje van het filmpje zien dat One Direction op YouTube zette, of moeten we in dit geval 'UTube' zeggen?

Kidsweek is een echte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Ruggespraak

Inlichtingendiensten houden je ook in de gaten via gratis spelletjes, zoals Angry Birds. Vicente Diaz, kwaadaardige software-expert, geeft uitleg.

Metro

Betalen voor muziek in de lift

ING.nl

Plassen in 3D op groot scherm

In Bezoekerscentrum Nieuwkoopse Plassen van Natuurmonumenten is de hele maand januari een 2D- en 3D-fototentoonstelling te zien.

AD

Kustplaatsen vrezen voor toerisme door windmolenparken

Nu.nl

Snijden in verpleging leidt tot doden

NRC Handelsblad

3333 mensen hebben de vrijwilligers van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij vorig jaar geholpen of gered.

AD

19.35 Auto te water 't Zand. Inzittenden uit de auto. Lijken met de schrik vrijgekomen.

Tweet van politie in Vleuten

Hoi mannen, ik ben Marleen, 63 jaar en ik zoek een leuke ongebonden man voor een leuke vriendschap. Jij ook? Spreek wat in.

Peperbus

Begraafplaats Groenesteeg wint leefbaarheidsprijs

Nieuwsbrief Uitvaartmedia

ONGEWENSTE DIERENVERDRIJVER

De perfecte elektronica i.c.m. solar-techniek tegen ongewenste dieren

Advertentie in Eindhovens Dagblad

Drents monster duikt op in Salland

PostNL bezorgde belangrijk bloedmonster bij postbus in Raalter bouwmarkt in plaats van bij laboratorium in Lelystad.

De Stentor

Acht deelnemers aan de Wijchense Obesitas Challenge voltooiden de afvalrace waarbij acht deelnemers 330.3 kilogram kwijt-raakten en niemand afviel.

Wijchens Weekblad